

צמחים בסכנה בישראל

המדריך לריבוי וגידול
50 המינים הנבחרים

12 / 2025

Plants in Danger in Israel The Guide for Propagation and Growing

כל הזכויות שמורות © 2025

בית דפוס: מאור וולך, ירושלים

מחברי הספר: **אורי פרגמן-ספיר, נוגן צברי, מאיה אבוטבול, דבורה ביילין, נעם בר-שי ומימי רון**

עריכה מדעית: **נעם בר-שי ומרב לבל-וין**

עריכה לשונית: **נעם בר-שי, מיכל כהן-הטב ואיילת אל-בוחר**

יעוץ גנני: **אלי בקר**

ניהול פרויקט: **איילת אל-בוחר**

צילום: **אורי פרגמן-ספיר, נוגן צברי, דבורה ביילין, גילי חמד, דר בן-נתן, יעל אורגד, אבינעם דנין, דפנה כרמלי**

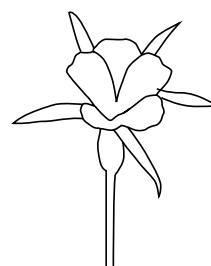
רון פרומקין, יונתן רונס, שמואל מזר, דר בן-נתן, שרה דויטש, עתי יופה וליאור אלמגור

עיצוב גרפי: **קרן שפירא-בוזגלו ודפנה מן בר-גיל**

תודות מיוחדות לחברינו ושותפינו בקק"ל: **ענת גולד, נורית היבשר, פבלו צ'רקסקי, רותם אטיאס, חגי יבלוביץ' ואלמוגר רם**

צמחים בסכנה בישראל המדריך לריבוי וגידול

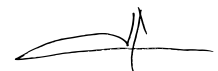

צלע-שור אשונה

דבר מנכ"ל הגן הבוטני האוניברסיטאי

בישראל הקטנה והצפופה, מרחבי הטבע הולכים ומצטמצמים. כתוצאה מכך, צמחי בר רבים מתקשים לשרוד עם דעיכתם והיעלמותם של בתי הגידול שלהם. בימים אלה אנו עדים לכך שאוכלוסיות של מינים נדירים עומדות בפני סכנת הכחדה ממשית. במציאות זו, לשימור הצמחים הן בטבע והן מחוצה לו, יש חשיבות מכרעת. בגן הבוטני האוניברסיטאי בירושלים אנו עוסקים זה עשרות שנים בריבוי וגידול של צמחים נדירים ובסכנת הכחדה ובכך יוצרים רשת ביטחון חיונית לצומח המקומי של ישראל. אני גאה במיוחד בכך שהצלחנו, בשיתוף פעולה מקצועי עם הקרן הקיימת לישראל, להוציא לאור את הספר הדיגיטלי והחינמי הזה, פרי עבודה ממושכת של צוותי הגן והקק"ל. הספר מציג מידע ייחודי שנאסף במהלך מחקר וגידול של מאות מינים של צמחים נדירים, מידע שרובו אינו מתועד בספרות המקצועית. אנו מקווים שאנשי שמירת טבע, יערנים, גננים, אדריכלי נוף, משתלות ומגדלים ימצאו בו השראה וכלים להמשך העשייה למען עתיד ירוק ובר-קיימא יותר.

בברכה,

תום עמית

מנכ"ל

הגן הבוטני האוניברסיטאי ירושלים

דבר מנהלת מרחב מרכז, קרן קימת לישראל

קרן קימת לישראל, כרשות הייעור של מדינת ישראל, מופקדת על ניהולם של כ-2 מיליון דונם יערות ושטחים פתוחים, המספקים מגוון שירותי מערכת אקולוגית, שירותי פנאי ונופש, עיצוב נופיה המגוונים של הארץ, הגנה על עצי ארץ ישראל, השבת מיני עצים לטבע ושיקום אקולוגי של בתי גידול פגועים. לאורך השנים פעלה קק"ל בשיתוף פעולה עם הגן הבוטני, סייעה לפיתוחו באמצעות גיוס תורמים וידידים מהארץ ומהעולם וכיום, מהווה חלק מהוועד המנהל של המקום, במטרה לחזק את הגן, את ערכי המקום ואת מטרותיו. הגן מהווה עוגן ואתר פעיל, לאנשי מקצוע רבים ולציבור המבקרים הרחב. מכאן נולד המיזם המשותף לקק"ל ולגן הבוטני שאנו גאים להציגו בספר זה ואשר במסגרתו פותחו פרוטוקולים לריבוי צמחים נדירים וצמחים בסכנת הכחדה, הן בגן הבוטני בירושלים והן במשתלת קק"ל באשתאול. מיזם זה חשוב להשבחה והכרה בחשיבותם של מינים אלו, המהווים חלק חשוב במגוון הצומח הייחודי לארץ ישראל, וחלק בלתי נפרד ממטרות מפעל הייעור שהקק"ל אמונה עליו.

ישר כח לכל העוסקים במלאכה,

בברכה,

ענת גולד

מנהלת מרחב מרכז

קרן קימת לישראל

מבוא

בישראל הקטנה והצפופה יש מיני צמחים רבים בסכנת הכחדה, אלה נפגעו בעקבות הרס בית גידולם, זיהום, יבוש, שינוי האקלים ועוד. יש חשיבות רבה לשימורם בטבע ומחוץ לטבע מסיבות רבות כגון: חשיבותם במערכת האקולוגית, מקור פוטנציאלי לצמחי מאכל - באופן ישיר וכמקור להשבתה גנטית, ומקור לחומרים שעשויים לשמש כתרופות חשובות וטרם נחקרו בהם. ספר זה עוסק בדרכי הריבוי והגידול שלהם, דבר שהוא חשוב ביותר לשימור המגוון הגנטי מחוץ לטבע, וגם ליצירת צמחים שיוחזרו לטבע לטובת אישוש אוכלוסיות מוחלשות ולטובת השבתם לאזורים מהם נכחדו מינים אלה.

ישראל שוכנת בנקודת מפגש של אקלימים ויבשות. כאן נפגשים מינים ממוצא אירופי, אסייתי ואפריקאי, וכאן משתנה בהדרגה החבל היס-תיכוני למדברי. עקב כך צמחיית הבר של ישראל עשירה מאד ביחס לשטחה הקטן וכוללת כ-2600 מינים מקומיים. מבחינה בוטנית ואקלימית ניתן לחלק את הארץ לשתי יחידות עיקריות - החלקים הצפוניים והמרכזיים המאופיינים באקלים ים-תיכוני ונכללים בתחום הפיטו-גאוגרפי היס-תיכוני (מעל לממוצע של 400 מ"מ גשם בשנה), והחלק הדרומי שהוא יבש ונכלל בתחום הפיטו-גאוגרפי הסהר-ערבי (מתחת לממוצע של 200 מ"מ בשנה). בין שתי יחידות אלה קיים אזור הספר - רצועת מעבר צחיחה למחצה (200-400 מ"מ לשנה). המדבר מחולק למדבר הקיצוני (מתחת לממוצע של 70 מ"מ גשם בשנה), המתאפיין בצומח ערוצי ונמצא באזורים הדרומיים והנמוכים, ולמדבר למחצה (70-200 מ"מ בשנה) המתאפיין בצומח פזור שאינו מוגבל לערוצים, ונמצא בצפון האזור המדברי ובאזורים הגבוהים יותר. באזור המדברי למחצה וברצועת המעבר בין המדבר לאזור היס-תיכוני מופיעים לצד מינים ים-תיכוניים ומינים מדבריים גם מינים בעלי טיפוס פיטו-גאוגרפי אירנו-טורני. באזור המדבר הקיצוני מופיעים לצד המינים הסהר-ערביים גם מינים ממוצא סודני-אפריקאי.

מאפיין חשוב של צמחיית ישראל נעוץ בכך שהיא מורכבת ברובה ממינים ים-תיכוניים שתפוצתם העולמית מסתיימת לכיוון המדבר, וממינים מדבריים שתפוצתם מסתיימת כלפי האזור היס-תיכוני. כמעט כל מיני הצמחים בארץ הם פריפריאליים, בעלי אוכלוסיות קצה ייחודיות מבחינה גנטית ולעיתים קרובות מבודדות זו מזו - דבר ההופך אותן לרגישות במיוחד להכחדה. לדוגמה, אוכלוסיות חוזרר החורש בצפון הארץ הן הדרומיות ביותר בעולם וסביר שהן העמידות ביותר לחום וליובש מבין אוכלוסיות מין זה, ומצד שני אוכלוסיות בהק צחור בדרום הארץ הן הצפוניות ביותר בעולם ממין זה. בשני המקרים האוכלוסיות הן פריפריאליות, ייחודיות גנטית ומבודדות.

מצב מיוחד זה מציב מינים רבים בסכנה: 434 מיני צמחים מקומיים מצויים בסכנת הכחדה, ומאות מינים נוספים הם על-סף איום, בסכנת הכחדה בחלקים מסוימים של הארץ או נדירים מאד. עיקר מגוון הצמחים של ישראל נמצא בחבל היס-תיכוני המופר יותר על-ידי פעילות האדם - דבר המגדיל את הפגיעות של צמחי אותו אזור, ואכן רוב המינים בסכנת הכחדה הם ים-תיכוניים. עם זאת יש גם עשרות מינים מדבריים שהם בסכנה ויש חשיבות רבה לשימורם.

כיצד הוחלט מיהם המינים בסכנת הכחדה? בשנות ה-90 של מאה שעברה נבנה המודל הישראלי להערכת הסיכון של מיני הצמחים המקומיים שלנו. המודל נבנה על ידי אבי שמידע, יובל ספיר ואורי פרגמן-ספיר, והוא מתבסס על קריטריונים כמותיים שכוללים שכיחות, רגישות בית הגידול (שנמצאת בהתאמה לקצב ההכחדה), אנדמיות, אטרקטיביות, פריפריאליות וצמידות אוכלוסיות המין אלו לאלו. על-סמך מודל זה נכתב הספר האדום על שני כרכיו (אבי שמידע, גדי פולק ואורי פרגמן-ספיר, 2007-2011) ובו מופיע הסטטוס של כל אחד מהמינים הללו. הספר האדום הוטמע בפורטל הערכת הסיכון לטבע בישראל של רשות הטבע והגנים והוא זמין כיום במרשתת. בשנת 2025 עודכן המודל על ידי הוועדה המלווה נושא זה ברשות הטבע והגנים, והוחלט להשאיר את קריטריוני הנדירות והאנדמיות כפי שהיו, להגדיל את משקל רגישות בית הגידול (=קצב הכחדה), להקטין את משקל האטרקטיביות ולבטל את קריטריוני הפריפריאליות והצמידות. נזכיר כי ישראל והספר הפורה הם גם מרכז עתיק של תרבות מיני צמחים למאכל, נוי ומטרות נוספות. קרובי-הבר הישירים של צמחי התרבות קיבלו ניקוד נוסף בסעיף האטרקטיביות, בשל החשיבות המיוחדת שיש לשימור מינים אלה, ובמיוחד האוכלוסיות הפריפריאליות שלהם, כמקור פוטנציאלי חשוב לגיוון גנטי של קרוביהם המשמשים בתרבות.

בעשורים האחרונים בוצעו סקרים נרחבים כדי להעריך מיהם המינים בסכנה, מהם תחומי תפוצתם ובאיזה קצב הם נעלמים. הסקרים נערכו בתחילה על ידי מרכז רת"ם וכלנית, ובשנים האחרונות על ידי מכון דש"א. כאמור, בסופו של דבר תויגו 513 מינים כמינים בסכנת הכחדה, רובם גדלים בפחות מ-30 אתרים בישראל. פעולות לשימורם נעשות באתרם בטבע, וכן מחוץ לאתרם - בגנים הבוטניים, גני מקלט של רשות הטבע והגנים, משתלות קק"ל ובנק הגנים הישראלי. במקביל, רוב המינים הללו הוכרזו גם כמינים מוגנים בארץ.

מטרת ספר זה היא לעודד שימור צמחים בסכנה באמצעות ריבויים מחוץ לטבע, וכן בהשבתם לטבע. הספר מבוסס על ניסיון רב שנצבר במשך שנים רבות במשתלת הגן הבוטני בגבעת-רם, במשתלות הקק"ל ובמקומות נוספים העוסקים בשימור והשבה של צמחים בסכנה, ואנחנו שמחים לחלוק ידע זה עם הציבור לטובת המטרה החשובה של שמירת מגוון צמחי הבר שלנו.

* חשוב להדגיש שהצמחים בסכנת הכחדה בארץ הם רובם ככולם מינים מוגנים, ואין לאסוף אותם בטבע ללא היתר מרשות הטבע והגנים לאיסוף צמחים מוגנים בטבע וגידולם. בגן הבוטני בגבעת רם אנו תמיד מעדיפים לקבל זרעים או חלקי צמח אחרים שמקורם אינו בטבע, אלא בגידול בגנים אחרים, בנק הגנים וכדומה.

מה בספר ?

הספר כולל ערכים למאות מינים של צמחים בסכנת הכחדה, מינים על-סף איום ומינים נדירים בישראל. הוא ערוך אלפביתית לפי שמות הצמחים בעברית. כל ערך מוקדש למין אחד וכולל שני עמודים: עמוד ובו צילומים המציגים את הצמח במספר מופעים כגון פריחה, פירות, עלווה ואף נבטים, ועמוד ובו מידע מפורט על הצמח. המידע לכל צמח כולל: שם עברי ושם מדעי, שם המשפחה, סטטוס הסיכון, סימני זיהוי - תיאור תמציתי המדגיש בין היתר את גודל הצמח וסימני זיהוי אופייניים שלו, תפוצה ובתי גידול של הצמח בטבע בארץ. בכל ערך מפורט מידע על דרכי הריבוי והגידול של הצמח.

קטגוריות הפגיעות הארציות של כל צמח בספר הן לפי המודל הישראלי למספר האדום (ספיר, שמידע ופרגמן, 2003), הספר האדום (שמידע, פולק ופרגמן-ספיר, 2007+2011) והעדכונים שבאו לאחר מכן בוועדה המלווה את רשות הטבע והגנים לנושא זה. הקטגוריות הן: נכחד, בסכנת הכחדה חמורה (מספר אדום 5.3-10), בסכנת הכחדה (מספר אדום 4.2-5.2), פגיע (4.1-3.2) ועל אף סיום (מספר אדום 2.1-3.1). כמו כן נוספו פגיעות אזוריות.

דרכי הריבוי

זריעה גיל הזרעים - המרבי המומלץ; טיפול מקדים מומלץ לזרעים (ללא טיפול, טיפול קטניות, הכמנה וכו'); עומק הזריעה; אחוזי נביטה (גבוהים: מעל 81% מהזרעים, טובים: 51-80%, בינוניים: 21-50%, נמוכים: 20-5%, קלושים: 1-4%, ללא נביטה: 0%); זמן להעתקה ראשונה של הנבטים; חודשי זריעה (בהדגשת החודשים המומלצים ביותר) והערות.

השרשה סוג החומר לייחורים (ירוק, אמירי, עשבוני/מעוצה); חודשי השרשה מומלצים; אחוזי השרשה (לפי אותו מפתח כמו אחוזי נביטה); שימוש בהורמון השרשה והרכבו; תדירות ערפול; מועד העתקה ראשונה; הערות.

חלוקה ריבוי באמצעות חלוקת גושי צמחים או פירוק גושי בצלים, עונת חלוקה מומלצת ועוד.

תנאי גידול כאן מפורטים תנאי הגידול של הצמח החל מהשתילה: סוג הקרקע המומלצת (מנוקזת מגוונת, חולית, כהה ולא מנוקזת); מרווחי שתילה; תנאי אור (משך זמן יומי מינימלי של קרינת שמש ישירה, אור מסונן וכו'); המלצות השקיה (בתנאים שונים כגון: בתצוגה גננית ולקבלת ייצור זרעים מוגבר, גינה חסכנית מים, ייעור, שיקום נופי והשבה לטבע); אזורים מומלצים לגידול בארץ; שימושים גנניים ויערניים (כגון גינות ים-תיכוניות חסכוניות מים, ערוגות ומסלעות, גינות מדבריות, צידי דרכים טראסות ויערות לא צפופים); אזורים מומלצים להשבה (בדגש על שימור בשטחים טבעיים או טבעיים למחצה, שטחי יער וכדומה).

🌿 עקרונות ודגשים הקשורים לזריעה

שלב הנביטה והתבססות הנבט הוא שלב קריטי בחייו של כל צמח, בשלב זה הצמח קטן ורגיש מאד. הנביטה והצמיחה הם תהליכים מורכבים והצלחתם מושפעת מגורמים רבים שהם אופייניים לכל צמח וצמח. בטבע הגורמים האלה מסייעים לתזמן את הנביטה למועד רצוי, שבו מתקיימים מכלול התנאים החיוניים לנביטה, וכן לכך שהמשך ההתבססות, הצמיחה והרבייה יהיו בתנאים מתאימים. התזמון הזה יכול להיות למועד מסוים בשנה, או לתנאי אקלים מסוימים, או לאחר שהזרעים נאכלו עם הפרי על-ידי בעל-חיים ונפלטו בהפרשותיו, ואף לאירועים נדירים כגון לאחר גשם חזק במיוחד במדבר או מיד לאחר שריפה. במקרים רבים נדרש צירוף של מספר גורמים כדי שהזרעים ינבטו בהצלחה. בנוסף ישנן תכונות שגורמות להשהיית הנביטה של הזרעים או חלקם, באופן שמונע את נביטת כולם בבת אחת, מה שמאפשר בטבע את הקטנת הסיכונים הנובעים מהאפשרות שכל הזרעים ינבטו אבל לא יצליחו להשלים את מחזור חייהם. תופעה זו שכיחה במיוחד בצמחי מקומות בהם קיים חוסר וודאות לגבי תנאי הסביבה הצפויים, כמו המדבר, אבל היא קיימת גם בצמחים הגדלים בתנאים ים-תיכוניים. לסיכום, בתנאי הגידול הטבעיים של הצמח יש בהרבה צמחים פיזור נביטה והנביטה מועטה ובלתי-אחידה.

המורכבות של התהליכים וריבוי הגורמים המשפיעים עליהם מביאים לכך שגידול צמחי בר בסביבה המלאכותית המבוקרת הקיימת מחוץ לטבע מהווה לפעמים אתגר גדול מאד. לעתים קשה לגרום לזרעים לנבט בהעדר גורמי הסביבה הטבעיים שמהלך החיים של הצמח מותאם להם ומגיב להם, וקשה גם לגרום לנבטים לצלוח את השלבים הראשונים הקריטיים בחייהם. אתגרים נוספים ניצבים גם בשלבים אחרים בחיי הצמח וכן בשיטות ריבוי נוספות מלבד הנבטת זרעים.

אחד העקרונות המנחים החשובים בעבודה הוא שחקירת התנאים האקולוגיים בבית-הגידול הטבעי של הצמח מסייעת במקרים רבים "לפצח" את סוד מכלול הפעולות והתנאים הדרושים כדי להעיר את הזרעים מתרדמתם ולגרום להם לנבט ולצמוח בהצלחה בחממה ובגינה, למרות המרחק הגדול מהטבע. עבודה זו היא עבודת מחקר מתמדת, לעיתים בדרך של ניסוי וטעיה.

להלן אנו מביאים עקרונות כלליים לריבוי והצמחה של צמחי בר, וכן הוראות והמלצות שנובעות מהם. בערכים הספציפיים לכל מין יובאו גם המלצות ספציפיות על סמך ניסיונו המעשי בריבוי אותו מין.

🌿 איסוף זרעים אופטימלי מומלץ כשהפרי יבש וחום, לאחר שההבשלה הושלמה.

🌿 אחסון הזרעים: התנאים האופטימליים לאחסון זרעים הם בשקית נייר, רצוי חומה, במקום חשוך וקריר (מקרר ב-4 מעלות) ורצוי עם תנאי לחות מבוקרת מתחת ל-20%-30%.

🌿 רוב צמחי הבר של ישראל נובטים בסתיו.

🌿 צמחים חד-שנתיים נובטים וגדלים מהר יותר בהשוואה לצמחים רב-שנתיים עשבוניים, ואלו נובטים וגדלים מהר יותר מצמחים מעוצים.

🌿 מועדי זריעת הסתיו המומלצים הם בחודשים אוקטובר עד נובמבר. את רוב צמחי המדבר החם (הבקעה, ים המלח והערבה) מומלץ לזרוע שלא בעונה הקרה, אלא בזריעת סתיו במהלך ספטמבר, או זריעת אביב החל מסוף פברואר - כאשר הטמפרטורות עולות.

בזריעה מוקדמת מדי - מאוגוסט עד ספטמבר - שיעור הנביטה יהיה נמוך או אפסי, במיוחד במישור החוף, בגלל הטמפרטורה הגבוהה ואורך היום הארוך. זריעה מאוחרת מדי - בדצמבר וינואר - גם היא לא אידיאלית בגלל הטמפרטורות הנמוכות, במיוחד באזור ההר.

ככל שנצליח להנביט מוקדם יותר (בטווח הזמן המתאים), נקבל מוקדם יותר צמחים בוגרים המתאימים לשתילה, ויישאר להם מספיק זמן להתבסס ולגדול בשטח לפני בוא הקיץ החם והיבש.

בדרך כלל מומלץ לזרוע בכלי רדוד ומנוקז היטב. יוצאים מן הכלל ריבס, אלונים וקטניות גדולות זרע שדורשים מיכל זריעה עמוק המאפשר התפתחות זריזה לעומק של שורש שיפודי.

יש לטמון את הזרעים בעומק שהוא רק פי 2-3 מגודלם. זרעים קטנים מאוד דורשים בדרך-כלל אור כדי לנבוט ולכן אין לכסות אותם, אולם ניתן לערבב אותם עם מעט חול קוורץ נקי שאיננו מלוח ולפזר על פני השטח. במקרה זה, יש להקפיד על השקיה מועטה אך תכופה בפני השטח, ולכסות את מיכל הזריעה במכסה שקוף כדי לשמור על לחות הזרעים. במידה וגודל הזרע אינו שווה בשלושת ממדיו יש להשכיב את הזרע בתוך הגומה. זרעי צמחים ממשפחת הקטניות (כגון תורמוס, בקיה, תלתן וכו'), הם בעלי קליפה עבה וקשה הגורמת לעיכוב הנביטה. כדי להגדיל את אחוזי הנביטה ולזרז אותה מומלץ להשרות את הזרעים במים רותחים (לאחר שהתקררו במשך כדקה) במיכל זכוכית למשך הלילה שלפני הזריעה. זרעים שהתנפחו מוכנים לזריעה, ואת אלה שלא התנפחו יש להשרות למשך לילה נוסף במים פושרים חדשים, וכך שוב ושוב, עד להתנפחותם. בזרעים שהם גדולים מספיק מומלץ לנקב בזירות את הקליפה בעזרת מזמרה או מכשיר חד, או אף לשייף אותה בעזרת נייר זכוכית, וזאת בתנאי שניתן לעשות זאת מבלי לפגוע בעובר. את הפגיעה בקליפה יש לעשות בצד הרחוק ביותר מהעובר ואז ניתן לזרוע ללא צורך בהשריה, במקרים אלה אחוזי הנביטה יהיו אפילו יותר גבוהים בהשוואה לזרעים שהושרו במים רותחים. לאחר הנביטה, רצוי להעתיק בהקדם את נבטי הקטניות לכלי יותר גדול, כאשר הם עדיין בשלב הפסיגים, למניעת פגיעה בשורשים. חשוב לציין שעדיף לזרוע קטניות ישירות בגינה או בעציץ בחוץ, אלא אם כן הזרעים קטנים וקיים חשש להתייבשות מהירה של הנבטים אם יהיו בחוץ ללא השגחה והשקיה תכופות.

בצמחים עשבוניים רב-שנתיים ובצמחים מעוצים שהם אוהבי קור, ומקורם ברום גבוה (מעל 800 מ') מומלץ לבצע הכמנת קור. צמחים כאלה הם צמחי החרמון הגבוה, צמחי הר מירון (למשל אדמונית) ומינים מעוצים ממשפחת הוורדיים. הכמנת קור כוללת השריית הזרעים במים למשך 12 עד 24 שעות והעברתם למיכל פלסטיק עם פרלייט עדין, לח מעט. יש להכניס את מיכל הפלסטיק לשקית ולהניח במקרר למשך פרק זמן מסוים (שונה מצמח לצמח). אחת לשבוע יש לפתוח את השקית על מנת לאוורר את הזרעים, לבדוק האם נבטו, ולהרטיב מעט את הפרלייט לפי הצורך. את הזרעים שנבטו יש להוציא ולזרוע, ואת אלו שטרם נבטו יש להחזיר להכמנה. יש לתזמן את ההכמנה כך שתסתיים בפרק הזמן המומלץ לזריעה. לחילופין, ניתן להשרות ולזרוע כרגיל במצע זריעה יבש-לח ולסגור בשקית ניילון. אחת לשבוע יש לתוח את השקית כדי לאוורר את הזרעים, לבדוק אם נבטו ולהרטיב מעט את הפרלייט או המצע לפי הצורך. הכמנות קור כנ"ל אינן מעשיות תמיד, במיוחד כשזרעים כמויות זרעים גדולות או כשהזרעים קטנים מאד. במקרים אלו ניתן לזרוע רגיל ולהכניס את מיכלי הזריעה למקרר. היה זרעים נבטו במקרר, יש להוציאם ולזרוע-לשתול אותם כרגיל ללא קירור.

תערובת זריעה: מומלץ להשתמש בתערובת ביחס של 1:2 קוקוס שטוף מפורר: ורמיקוליט גס מאוד: פרלייט עדין, בהתאמה. בשלב השני של גדילת הנבט ועד להעתקה מומלץ להוסיף דישון קל. חשוב שהקוקוס יהיה שטוף היטב ולא מלוח, ובעל מוליכות חשמלית נמוכה.

השקיה: בהשקיה הראשונה יש לוודא שמגש הזריעה לח מאוד בכל עומק מצע הזריעה, ובהמשך הוא צריך להיות לח מאוד רק בשכבה העליונה שבה נמצאים הזרעים, ובלחות רגילה בשאר שכבות המצע.

יש מינים שזרעיהם נובטים בגל אחד עיקרי, כגון אגרוסטמת השדות, ויש מינים שהנביטה שלהם אינה אחידה אלא מפוזרת לאורך זמן רב, כגון הרבה מיני שיחים ועצים. פיזור הנביטה לאורך זמן אופייני גם לבני משפחת הקטניות, שקיימת בהם שונות בעובי וקשיות הקליפה שגורמת לשונות במועד הנביטה. בנוסף, יש מינים שיש בהם כמה גלי נביטה ברורים בזה אחר זה, ויש מינים שיש בהם גל נביטה עיקרי אחד בסתיו, וגל עיקרי נוסף באביב.

העתקת נבטים – יש להעתיק כאשר מופיעים העלים האמיתיים, מלבד בני משפחת הקטניות ומינים בעלי זרעים או פסיגים גדולים, שהרי אז השורש מפותח כבר בשלב הפסיגים. יש לחפור עם מרית קטנטנה מדופן העציץ מטה ופנימה כלפי הנבט הקרוב ואז להרים את השורשים של הנבט מעלה תוך כדי שאוחזים בעלה של הנבט (לא בגבעול ולא בשורשים), ומרימים מעלה תוך שימת לב גבוהה שאין אף התנגדות וקריעת שורשים. יש להעתיק לכלי שעומקו ורוחבו גדולים משורשיו פי 1.2 לערך. בעצים יש העדפה לעומק רב יותר, ובכלל, בכלי גדול מזה, יש לרווח יותר השקיות כדי להימנע מריקבון שורשים.

דילול נבטים צפופים: בזריעה בה הנבטים קרובים האחד לשני, לפני העתקת הנבטים, יתכן גבעול מוארך במיוחד בין המצע לפסיגים. רק בשלב העתקת הנבטים, ניתן לטמון את הגבעול פנימה במצע, בתנאי שהפסיגים לא נוגעים במצע והינם בגובה של כחצי ס"מ ממנו לפחות, או יותר. כך נסייע לנבט ונמנע כיפופו כלפי מטה. יש להדגיש כי בשלבים שונים אחרים של העתקה יש להקפיד ולשמור על גובה אחיד מפני המצע ולא "לקבור" את הגבעול מצד אחד, ולא לחשוף שורשים מצד שני.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים הוא לפי זריעת סתיו בחודשים האופטימליים, דהיינו אוקטובר ונובמבר. בזריעה מאוחרת יותר הוא יכול להתארך משמעותית בגלל הטמפרטורות הנמוכות בחורף, וזה כמובן תלוי בתנאי הגידול כמו מיקום בפנים או בחוץ, תנאי אור, ומיקום בארץ.

השקיה: לאחר ההשקיה הראשונה מצע הזריעה צריך להיות לח מאוד בכל נפחו ובהמשך הוא צריך להיות לח מאוד רק בשכבה העליונה ובה הזרעים, ולח בלבד בחלקים התחתונים יותר.

יש לשמור את מיכלי הנבטה עם הזרעים עד שנתיים, שכן בחלק מהמקרים יש עיכוב נביטה הגורם לנביטה ספורדית, או לגלי נביטה נוספים.

מומלץ להנביט מינים הגדלים במעונות בוציים במיכל ומתחתיו צלחת מלאה מים באופן שמדמה את תנאי הנביטה הבוציים שבשטח.

אנו מקווים שספר זה יתרום באופן משמעותי לשמירת הטבע והמגוון הביולוגי בישראל ולהצלת מינים רבים ככל האפשר מהכחדה.

אדמונית החורש *Paeonia mascula*

משפחת האדמוניותיים

סימני זיהוי

צמח גדול בגובה 30-70 ס"מ, בעל פקעת ועלים גדולים בעלי פטוטרת ארוכה ומחולקים למספר אונות בלתי שוות. הפרח ענק ומרשים, בעל כותרת אדומה-ארגמנית ובמרכזו אבקנים רבים צהובים וצלוקות אדומות בקצה השחלילים השעירים ולבנים. הפרי מורכב ממספר מפוחיות הנוטות כלפי מטה ובהן זרעים אדומים עקרים וזרעים שחורים פוריים.

בית גידול ותפוצה

חורש אלון מצוי ואלון התולע. אתרים ספורים בגוש הר-מירון שבגליל העליון, בעיקר באזור הר הלל - נחל כזיב עליון. לחקלאים הפלסטינים.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

אחוזי נביטה בינוניים.

עומק זריעה 1.5-2 ס"מ.

טיפול מקדים השריה במים פושרים למשך יומיים, והחלפת המים לאחר יממה. באזור ההר מומלץ לזרוע בחוף וזה מבטל את הצורך בהכמנות קרות (טיפול קור). ברום נמוך מ-700 מ' כדאי לבצע הכמנה קרה החל מספטמבר או אוקטובר למשך חמישה חודשים, ולאחריה הכמנה חמה למשך חמישה חודשים, ואז שוב הכמנה קרה למשך 3-5 חודשים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים משבעה חודשים ועד כשנה ושבעה חודשים.

הערות

יש לזרוע את הזרעים השחורים בלבד. הזרעים האדומים עקרים ולא ינבטו.

על-פי הספרות המקצועית האדמונית זקוקה לשתי תקופות קור כדי לנבט. לאחר תקופת הקור הראשונה מתפתח השורשן ולא רואים דבר מעל פני הקרקע, ובשנייה מתפתח הנצרון. בקיץ שבין תקופות הקור יש למקם את מגש הזריעה בחוף, במקום מוצל וקריר ככל האפשר, עם תשומת לב מירבית להשקיה מדודה, כאחת לשבוע. האתגר הוא להחזיק את השורשן (בהנחה שקיים...) במהלך הקיץ, מבלי שיתייבש מחוסר השקיה ומבלי שיירקב מעודף השקיה, עד לנביטה, כנראה באביב השנה הבאה.

מניסיונו בגן הבוטני בתנאי ירושלים, זרעי אדמונית שנזרעו בחוף בסתיו במקום קר אך מוגן מגשם חזק, נבטו נביטה מלאה כולל הנצרון, כעבור כ-7 חודשים באביב, ללא שתי תקופות קור. כשליש מתוכם שרדו את הקיץ, וזאת, כאמור, תוך הקפדה על השקיה מדודה, וכן הוספת קרקע מהגן מהמקום בו גדלה האדמונית.

בזריעת סתיו ישירה בקרקע ללא טיפול מקדים, נבטו זרעים בגן לאחר כשנה וחצי.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

חלוקה

ניתן לחלק את הפקעת בסתיו, אולם הדבר לא קל משום שהפקעת די קטנה ונמצאת בעומק רב יחסית.

גידול

קרקע כהה מנוקזת, לא חולית ולא מליחה.

מרווחי שתילה 40 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך חצי יום או אור מסונן. בצל הצמחים לא יפרחו ויתנונו.

השקיה הצמחים מלבלבים בפברואר ואז עדיין אין צורך להשקותם. עם הפסקות הגשמים של מרץ יש להשקות באופן סדיר ולהמשיך כל עוד העלים ירוקים, לעתים עד יולי-אוגוסט.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני הררי, מעל לרום של 500 מ'.

אזורים להשבה גליל עליון מעל לרום של 800 מ'.

שימושים גנניים ויערניים ערוגות, טראסות, שולי יערות נטועים ויערות דלילים.

אזוביון דגול *Lavandula stoechas*

משפחת השפתניים

סימני זיהוי

בן-שיח או שיח קטן מאפיר בגובה 30-50 ס"מ. העלים נגדיים צרים וריחניים, אורכם 1-2 ס"מ. התפרחות ערוכות בקצות הגבעולים. התפרחת מורכבת מחלק תחתון עבה ולביד ממנו יוצאים ארבעה טורים של פרחים צנועים שחרחרים, וחלק עליון של עלים סגולים שמשמשים כ"דגל" להבלטת התפרחת.

בית גידול ותפוצה

בתות ושיחיות ים-תיכוניות בקרקע ומסלע חולי, נדיר מאד. במישור החוף על כורכר וחמרה, אוכלוסייה גדולה נוספת קיימת בהר קטע שבחרמון התחתון על מסלע של אבן חול.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

זמן להעתקה 4 שבועות.

אחוזי נביטה טובים.

עומק זריעה כיסוי חלקי ושטחי בוורמיקוליט עדין או מדיה עדינה אחרת. יש להניח מכסה שקוף על מיכל הזריעה לשמירה על הלחות כך שהזרעים לא יתייבשו. יש לפתוח את המכסה לאוורור על בסיס יומי.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

השרשה

חודשי השרשה סתיו וחורף, ניתן גם בשאר חודשי השנה בתנאי שהחומר צעיר ורך.

הערות

- יש להשתמש בייחורים ירוקים ורכים ללא חלקים פורחים.
- יש לקחת חומר מקצה הגבעול - ייחור אמירי או תת - אמירי מתחתיו, באורך של כ-5 ס"מ, עם צימוח צעיר מהעונה האחרונה.
- שימוש בהורמון השרשה: IBA בריכוז 0.1%-0.3% (לא מחייב).

ערפול בתדירות נמוכה (ראו מבוא).

זמן להעתקה ראשונה של הייחורים חודשיים.

אחוזי השרשה גבוהים בסתיו ובחורף, בינוניים בעונה החמה. הייחורים נוטים להירקב בקלות, יש להימנע מעודפי מים.

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות.

מרווחי שתילה 50 ס"מ.

תנאי אור שטח שטוף שמש, לפחות 7 שעות ביום.

השקיה בתצוגה גננית או לקבלת ייצור זרעים מוגבר יש לתת השקיה סדירה מועטה בקיץ (פעמיים בשבוע), ללא השקיה בחורף אלא אם יש הפסקות ארוכות בגשמים. בשיקום נופי או בהשבה לטבע יש להפסיק את ההשקיה בסוף הסתיו השני.

אזורים מומלצים לגידול כל החבל הים-תיכוני ועד להר הנגב.

אזורים להשבה מישור החוף מהשרון וצפונה, תוך הקפדה על השבת צמחים שמקורם באותה גלילה.

שימושים גנניים ויערניים גינות ים-תיכוניות חסכוניות מים, ערוגות, מסלעות, פארקים, שיקום נופי, צידי דרכים, קרחות ושולי יערות נטועים.

אזובית רמון *Origanum ramonense*

משפחת השפתניים

סימני זיהוי

בן-שיח מדברי ושעיר בעל עלים ריחניים, גובהו 15-30 ס"מ. הפרחים לבנים דמויי שופר, אורכם 8-9 מ"מ. העלים נגדיים, ביציניים, רוחבם 4-7 מ"מ ובקיץ הם מוחלפים בעלים זעירים. ארבעת האבקנים ועמוד העלי בולטים מאד מהכותרת. בחורף הצמח בעל עלים צפופים ובקיץ מתפתחים עליו גבעולים ארוכים נושאי פריחה.

בית גידול ותפוצה

צומח מדברי פזור בשליטה של לענת המדבר. נדיר מאד בהר הנגב הגבוה.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

אחוזי נביטה בינוניים.

עומק זריעה כיסוי חלקי ושטחי עם ורמיקוליט עדין המאפשר מעבר אור לנביטת הזרעים. יש להניח מכסה שקוף על כלי הזריעה לשמירה על לחות הזרעים שלא יתייבשו.

טיפול מקדים ללא טיפול מקדים (על-פי מידע מנאות קדומים).

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים שבועיים.

הערות

חשוב לאסוף מהצמח את הגביעים עם הזרעים לפני שהם מתפזרים, ולוודא בזמן הניקוי שהזרעים אכן קיימים.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

השרשה

חודשי השרשה אוקטובר - נובמבר (דצמבר ינואר פברואר).

חומר: ייחורים אמיריים ירוקים ורכים של צימוח צעיר מהשנה האחרונה, אך גם ייחורים מעוצים למחצה עשויים להצליח אם הגבעול מעט גמיש וניתן לכיפוף ללא שבירה.

שימוש בהורמון IBA 0.3%. כאשר ההשרשה לא בזמן האידיאלי ניתן להשתמש בריכוז עד 0.8%.

ערפול להניח בחלל הערפול אך ללא ערפול מלמעלה. אפשר לערפל בתדירות נמוכה באופן שהעלווה לא תירטב.

זמן להעתקה ראשונה של הייחורים 6-8 שבועות.

אחוזי השרשה טובים, אם כי לא כולם ממשיכים להתפתח לאחר ההעתקה.

תזמון נכון של מועדי ההשרשה וההעתקה חשוב מאד להצלחה.

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות, לא חוליות ולא מליחות.

מרווחי שתילה 20 ס"מ.

תנאי אור שמש מלאה במשך לפחות 7 שעות ביום.

השקיה למרות שזה צמח מדברי הוא רגיש להתייבשות ולכן חשובה השקיה סדירה בטיפטוף במשך החודשים היבשים. ניתן לאקלמו בסלעים ואז להפחית את ההשקיה בהדרגה עד להפסקתה (כפי שנעשה בגן המקלט במצפה רמון).

אזורים מומלצים לגידול כל החבל הים-תיכוני ועד להר הנגב.

אזורים להשבה הר הנגב הגבוה.

שימושים גנניים ויערניים ערוגות, מסלעות.

אחילוטוס שעיר *Dorycnium hirsutum*

משפחת הקטניות

סימני זיהוי

בן-שיח מעוצה בבסיסו, צפוף ושעיר מאד, גובהו 20-50 ס"מ. העלים תלתניים, אולם שני עלי הלוואי דומים לעלעלים וגורמים לעלה להיראות כאילו הוא עלה כפני בעל 5 עלעלים. הפרחים הלבנים מסודרים בקרקפות צפופות הפרי הוא תרמיל קצר, קרח ומשחיר באורך 7-14 מ"מ.

בית גידול ותפוצה

חורש ושולי חורש. נתון בספרות מהגליל העליון, הכרמל והשומרון. נמצא על ידי טוביה קושניר ברמות מנשה ב-1940, ועל ידי אבי שמידע בשנות ה-70 של המאה ה-19 בכרמל. אותר לאחרונה על ידי חוה להב שוב בכרמל.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 4 שנים.

אחוזי נביטה טובים.

עומק זריעה כ- 8 מ"מ.

טיפול מקדים "טיפול קטניות" - השריה במים כמעט רותחים למשך 12-24 שעות עד להתנפחות הזרעים. אם יש זרעים שלא התנפחו יש להשרות אותם במים פושרים חדשים למשך לילה נוסף.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים חודשיים.

הערות

- הנביטה היא ספורדית ולא בגל אחד.
- בזרעי קטניות גדולים כגון אלה ניקוב הזרע בחלקו המרוחק מהעובר, במקום השריה במים חמים, עשויה לגרום לנביטה מהירה יותר ובאחוזים גבוהים יותר.
- ניתן לזרוע ישירות בשטח.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

השרשה

כדאי לנסות.

גידול

קרקע גירנית או בזלתית מנוקזת, לא חולית ולא מליחה.

מרווחי שתילה 50 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 5 שעות ביום. באור מסונן הצמח לא יפרח.

השקיה השקיה מועטה בקיץ ממאי ועד אוקטובר.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני הררי.

אזורים להשבה מזרחו של הגולן המרכזי.

שימושים גנניים ויערניים גינות ים-תיכוניות חסכניות מים, ערוגות, מסלעות, פארקים, שיקום נופי, צידי דרכים, קרחות ושולי יערות נטועים.

איריס הארגמן *Iris atropurpurea*

משפחת האיריסיים

סימני זיהוי

צמח בעל קנה שורש ועלים צרים הגדל בגושים שגובהם 25-40 ס"מ. הגבעולים זקופים ובראשם פרח יחיד גדול ומרשים בגווני ארגמני כהה (צבע יין אדום). על עלי העטיף החיצוניים המופשלים יש כתם כהה ובהמשכו "זקן" של שערות צהובות.

בית גידול ותפוצה

שיחיות בשלטון רותם המדבר ושטחים עשבוניים על קרקעות חול וחול-חמרה לאורך פלשת והשרון, נדיר מאד.

גידול

קרקע מנוקזת, אפשר חולית, לא מליחה.

מרווחי שתילה 30-40 ס"מ

הערות:

■ רוב הצמחים בגינות נפגעים מעודף השקיה, ולכן חשוב לדאוג לניקוז טוב.

■ הצמחים רגישים מאד לזרעים שגורמים לפיגמנטציה בעלים ובפרחים. עם הופעת הפיגמנטציה יש לחסל את הצמחים הנגועים כדי שלא ידביקו צמחים נוספים, אולם ניתן לאסוף מהם זרעים.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 8 שעות ביום.

השקיה ניתן לא להשקות כלל, אולם מהסתיו (לא לפני אמצע אוקטובר) ועד לאביב מומלץ להשקות בהפסקות גשמים ארוכות. יש להפסיק את ההשקיה בסוף האביב כשהעלים מתייבשים לרוב אורכם, ואין להשקות בחודשי הקיץ.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני ואזור הספר.

אזור להשבה מישור החוף, במרחק של עד 10 ק"מ מאוכלוסיית המקור.

שימושים יערניים שולי יערות וקרחות יער בשטחי חמרה וחול במישור החוף.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים, 4-5 שנים אם הם מאוחסנים במקרר. יש לאחסן את הזרעים בשקית נייר.

אחוזי נביטה טובים עד גבוהים.

הנביטה מדורגת לאורך 3 שנים: 20-10% בשנה הראשונה, 70-50% עד השנה השנייה, והשאר בשנה השלישית, כתלות בטריטוריות הזרעים.

עומק זריעה כ-1.5 ס"מ, ומעליו שכבה נוספת של חצץ שומשום, דק ועדין במיוחד, בגובה של 1 ס"מ. בחצץ גס הנבטים מתקשים לנבוט כלפי מעלה בגלל משקל האבנים.

טיפול מקדים השרייה במים למשך 24-48 שעות.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים לאחר שנתיים לפחות, באמצע אוקטובר כשהנבטים עדיין יבשים. יש להעביר לעציץ בגודל 2-3 ליטר, או לשתול ישירות בשטח, בהתאם לגודל הנבטים והתפתחותם.

הערות

■ כלי מומלץ לזריעה: כוסיות בעומק כ-7 ס"מ, כ-20-30 זרעים בכוסית.

■ תערובת זריעה: 50% פרלייט 4 קל, 50% קוקוס.

■ זריעה בחוף, מומלץ במקום מקורה אבל פתוח לגמרי לצדדים מכל הכיוונים.

■ תנאי אור: ללא שמש ישירה במשך היום, אולם אפשר בבוקר ובערב.

■ יש להשקות בעדינות ואף להצמיא מעט את הנבטים למניעת ריקבנות, מהסתיו ועד אפריל. באפריל העלים מתייבשים בהדרגה ולא מגיבים עוד להשקיה. אין להשקות בחודשי הקיץ, יש לשמור את העציץ יבש ובמקום מוצל מאוד עד לחידוש ההשקיה בסתיו הבא, אחרת לא יתפתח ציפוי המגן של קנה השורש הצעיר והזעיר.

■ אין לדשן עד השנה ה-3-4 מהנביטה. דישון בהמשך יגרום לפיתוח העלווה, אולם עלול לדחות את הפריחה. הדישון יינתן רק בחודשים שהצמח לא בתרדמה ויהיה לטווח של 3-6 חודשים בלבד.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

כאשר הטמפרטורות נמוכות, כדי למנוע סכנת ריקבון אם טמפרטורת המינימום בלילה היא מעל 17 °C.

חלוקה

מועד בסתיו, לקראת ההשקיה הראשונה. אין לחלק בקיץ בזמן התרדמה, בגלל שפעולת החלוקה פוגעת בבידוד שנוצר סביב קני השורש והם עלולים להיפגע מהחום.

אחוזי הצלחה בחלוקה: גבוהים.

הערות

■ יש לחטא את הידיים והכלים באלכוהול. יש לנקות ולהסיר חומר אורגני מיותר ולוודא שאין מזיקים נוברים בקני השורש.

■ תערובת לגידול בעציצים ולחלוקה: מאד מנוקזת, בעיקר טוף וקוקוס עם מעט כבול, בתוספת קלקר או פרלייט לאוורור. מומלץ לשים גרגרי אוסמוקוט בחלק התחתון ל המצע.

איריס טוביה *Iris regis-uzziae*

משפחת האיריסיים

סימני זיהוי

צמח מדברי בעל בצל קטן עטוף בקליפות חומות העולות כלפי מעלה כגרב, ומתחתיו שורשים רב-שנתיים עבים. העלים ערוכים כמניפה, הם קשיחים וחרמשיים ובשוליהם עורק לבן. גובה הצמח 10-20 ס"מ. כל צמח נושא כמה פרחים בגוני לבן עד תכול ובמרכזם 3 צלקות גדולות כותרתיות. שלושת עלי העטיף הפנימיים בכל פרח קטנים, צרים ומפושקים הצידה, ואילו שלושת עלי העטיף החיצוניים מופשלים כלפי מטה ובמרכזם כתם צהוב שבתוכו קרין בולט. הפרי הלקט מחודד, לאחר ההתייבשות הצמח מתנתק והופך לצמח גלגל המתגלגל ברוח ומפיץ את זרעיו.

בית גידול ותפוצה

צומח פזור בשלטון לענת המדבר במדבר למחצה, על-פי רוב במעונות סלעיים אולם גם בקרקע לס בשקעים ומישורי וואדיות. גדל באופן פזור בכל הר הנגב.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

אחוזי נביטה בינוניים.

עומק זריעה 10-20 מ"מ.

טיפול מקדים ללא.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים שנתיים.

הערות

■ אין להעתיק את הצמחים בשנתיים הראשונות כדי לא לפגוע בבצל הקטן המתפתח.

■ פריחה ראשונה לאחר 3-4 שנים.

■ יש לזרוע במקום מואר אך להימנע משמש ישירה. ניתן לא להשקות כלל אולם מומלץ להתחיל להשקות מיד עם הזריעה כדי לזרז את הנביטה. יש לתת השקיות עזר בהפסקות גשמים ארוכות בחורף, ואין להשקות בחודשי הקיץ.

■ לאחר הנביטה יש לשמור על הקרקע לחה עד לתחילת קמילת העלים באביב.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

חלוקה בחודשי הסתיו ניתן לחלק גושי צמחים בוגרים גדולים לבצלים בודדים.

גידול

קרקע מנוקזת מאד, לא חולית ולא מלוחה.

מרווחי שתילה 15 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 7 שעות ביום.

השקיה ניתן לא להשקות כלל, אולם מומלץ להוסיף השקיות עזר בהפסקות גשמים ארוכות מהסתיו (לא לפני אמצע אוקטובר), ולהפסיק להשקות באביב או בסוף האביב, כשהעלים מתייבשים לשליש מאורכם. אין להשקות בקיץ.

הערות:

■ רוב הצמחים בגינות נפגעים מעודף השקיה, ולכן חשוב לדאוג לניקוז טוב.

■ הצמחים רגישים מאד לוירוסים שגורמים לפיגמנטציה בעלים ובפרחים. עם הופעת הפיגמנטציה יש לחסל את הצמחים הנגועים כדי שלא ידביקו צמחים נוספים, אולם ניתן לאסוף מהם זרעים.

אזור מומלץ לגידול חבל הים-תיכוני ההררי עד הר הנגב.

אזורי השבה הר הנגב, יש להקפיד להשיב פרטים שמוצאם במרחק לא גדול מ-10 ק"מ מאתר ההשבה.

שימושים גנניים ויערניים מסלעות וטראסות במדבר הקר.

אלון שסוע *Quercus cerris*

משפחת האלוניים

סימני זיהוי

עץ נשיר-חורף, בגובה 3-10 מ', בעל עלים מוארכים בעלי אונות עמוקות לא שוות. בקצות הענפים יש חפים חוטיים אופייניים למין זה. הבלוט גדול, בולט מהספלול. רוב קשקשי הספלול ארוכים ומופשלים אחורה.

בית גידול ותפוצה

יער ספר הררי בשלטון של אלון התולע. מצוי בחרמון בערוץ הלח ונדיר שם מאד. פרטי ביניים בין מין זה ובין אלון חרמוני נצפו בערוץ זה וגם באזור הרכבל התחתון והם ככל הנראה בני-מכלוא.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד חודש.

אחוזי נביטה טובים.

עומק זריעה 3-2 ס"מ, יש להשכיב את הזרע אופקית.

טיפול מקדים ללא, אם זרעים בספטמבר מומלצת הכמנת קור למשך חודש.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 3-6 חודשים, כאשר השורשים ממלאים את העציץ לכדי גוש שורשים אחד שאינו מתפרק. חשוב להקפיד על חיטוי הידיים. יש לפתוח בזירות את גוש השורשים ולכוון אותם כלפי מטה והחוצה - גם בהעתקה לעציץ גדול יותר, וגם לפני שתילה בקרקע.

הערות

יש לאסוף את הבלוטים מהעץ קצת לפני שהם נופלים לקרקע. יש להימנע מאיסוף זרעים מהקרקע מחשש להימצאות חרקים נוברים שפוגעים בעובר. אם בכל זאת נאספו מהקרקע, חשוב מאד לבדוק את שלמות הזרע והקליפה, אולם לפעמים פתח הכניסה הזעיר של הנובר לא נראה בעין. אם נשרה את הזרעים הנגועים במים, הרימות או חלק מהן, תצאנה החוצה ונקווה שהן לא פגעו בעובר.

לפני הזריעה יש להפריד את הבלוט מהספלול. הפרדה קלה ללא מאמץ היא סימן לכך שהזרע הבשיל לשלב טרום-הנביטה.

יש לזרוע זרעי אלונים זרע אחד לעציץ בעציצים עמוקים וצרים, בעומק רצוי של כ- 15 ס"מ, עם דפנות בעלות בליטות ושקעים.

בלוטים בני חודש עד שישה חודשים ואף יותר ינבטו גם הם, אולם אחוזי הנביטה הולכים ופוחתים ככל שעובר הזמן וכתלות בתנאי האחסון, ראו במבוא לריבוי.

חודשי זריעה

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

גידול

קרקע מנוקזת, לא חולית ולא מליחה.

מרווחי שתילה 4 מ'.

תנאי אור שמש ישירה במשך חצי יום ויותר.

השקיה לאחר ההתבססות ניתן להפחית להשקיה מועטה בקיץ ואף לא להשקות כלל.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה חרמון ברום 1300-1700 מ'.

שימושים גנניים ויערניים גינות: פארקים, יערות נטועים.

אספסת החילזון *Medicago murex*

משפחת הקטניות

סימני זיהוי

צמח חד-שנתי שרוע באורך 20-30 ס"מ. העלים תלתניים ובבסיסם עלי לוואי קרומיים משוננים. הפרחים קטנים צהובים, בודדים או בזוגות, נישאים בדרך כלל על עוקצים ארוכים. הפרי כדורי-מוארך, בעל כריכות הדוקות ושיכים קשיחים קצרים.

בית גידול ותפוצה

חברת רותם המדבר וחברת הלענה החד-זרעית בשטחים חוליים, חברת חילף החולות על-גבי קרקע חול-חמרה, וכן בתת סירה קוצנית על-גבי כורכר ואבן-חול. נדיר מאוד בעיקר בשרון, ידוע גם מחוף הגליל ומהר קטע שבחרמון הנמוך.

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות, לא מליחות.

זריעה על גבי אדמה מעומק הקרקע או בקרקע סטרילית תיצור תנאים משופרים לנביטה וגידול ללא תחרות.

מרווחי שתילה 15 ס"מ.

תנאי אור שמש מלאה למשך חצי יום או יותר.

השקיה השקיות בסתיו ובהפסקות הגשמים בלבד.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה מישור החוף וחרמון נמוך, תוך הקפדה על השבה של צמחים שמוצאם מאותה הגלילה.

שימושים גנניים ויערניים פיזור פירות בפארקים ושולי יערות נטועים.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 5 שנים.

אחוזי נביטה נמוכים.

עומק זריעה כ- 0.5 ס"מ.

טיפול מקדים "טיפול קטניות" - השריה במים כמעט רותחים למשך 12-24 שעות עד להתנפחות הזרעים. אם הזרעים או חלקם לא התנפחו, יש להשרות את אלו שלא התנפחו במים פושרים חדשים למשך לילה נוסף.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 3-4 שבועות.

הערות

■ לעיתים קרובות הזרעים נאספים כשחלקם נגועים במזיקים ובהגדלה ניתן לראות שהם מחוררים, ולכן יש להפריד את הזרעים מהפרי כבר בשלב האיסוף ולברור אותם. על סמך הניסיון שנצבר בבנק הגנים הישראלי, טיפול מקדים של שיוף הזרע ללא פגיעה בעובר מגדיל את אחוזי הנביטה.

■ כדי למנוע פגיעה בשורשים הצעירים יש להעתיק צמחים ממשפחת הקטניות כבר בשלב הפסיגים, עוד לפני הופעת העלים האמיתיים, כאשר השורש באורך של כ-3 ס"מ.

■ ניתן גם לזרוע ישירות בשטח לאחר הכשרת הקרקע וניכוש עשביה למניעת תחרות.

■ יש לטמון 3 זרעים בכל גומה. במקרה זה אין להעתיק את הנבטים.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

אשבל נמרוד *Stachys paneiana*

משפחת השפתניים

סימני זיהוי

בן-שיח צפוף ומלבין שכל אבריו הירוקים מכוסים לבד סמך, גובהו 15-35 ס"מ. העלים נגדיים אזמלניים, פניהם מקומטים-מגובשים. הפרחים ורודים, מסודרים בדורים צפופים בחלק העליון של הגבעול.

בית גידול ותפוצה

צומח מצוקים ים-תיכוני. מוכר בכל העולם רק מאזור מצומצם במצוקי נחל גובתה שבחרמון הנמוך.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנה-שנתיים.

אחוזי נביטה נמוכים עד בינוניים.

עומק זריעה 5-8 מ"מ.

טיפול מקדים השריה בחומצה ג'יברילית (GA3) בריכוז 300 ppm למשך 24 שעות ולאחר מכן שטיפת הזרעים למספר דקות במים וזריעתם. מומלץ לנסות טיפול הכמנת קור ו/או הסרת הקליפה החיצונית וניקוב הקליפה הפנימית.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים כחודשיים.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

השרשה

ייחורים ירוקים, פחות מומלץ כי הייחורים נוטים להירקב בקלות בשל כסות הלבד הצפוף.

חומר הריבוי ייחורים אמיריים ירוקים ורכים באורך 7-10 ס"מ עם צימח צעיר מהעונה האחרונה. יש להסיר בעדינות את שכבת השערות בחלק הגבעול שיהיה בתוך המצע.

חודשי השרשה מומלץ בסתיו, אפשרי גם בסוף האביב.

שימוש בהורמון השרשה: IBA בריכוז 8000 ppm.

ערפול ללא. יש להניח את הייחורים בחלל הערפול, אך ללא ערפול.

זמן להעתקה ראשונה של הייחורים: כחודשיים.

אחוזי השרשה נמוכים.

גידול

קרקע מנוקזת גירנית.

מרחקי שתילה 40 ס"מ.

תנאי אור שטח שטוף שמש, לפחות 5 שעות ביום.

השקיה סדירה בקיץ (פעמיים בשבוע), ללא השקיה בחורף אלא אם יש הפסקות ארוכות בגשמים.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני הררי.

אזורים להשבה חרמון במצוקי נחל גובתה.

שימושים גנניים ויערניים ערוגות, מסלעות, טראסות, יערות נטועים.

בוצין בירותי *Verbascum berytheum*

משפחת הלועניתיים

סימני זיהוי

צמח דו-שנתי או רב-שנתי קצר-חיים בעל שושנת עלים ותפרחת דמוית מנורה, גובהו 20-60 ס"מ. עלי הגבעול גלוניים או משוננים. עוקצי הפרחים ארוכים מפושקים. הפרחים צהובים וגדולים, בעלי חמישה אבקנים המכוסים שערות סגולות, נפתחים בבוקר וקמלים בצהריים.

בית גידול ותפוצה

מוכר מאתרים ספורים לאורך מישור החוף - בשרון ובחוף הגליל.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנה-שנתיים.

אחוזי נביטה גבוהים מאוד.

עומק זריעה זריעה שטחית, ללא כיסוי, זקוק לאור לנביטה. ניתן לכסות את מגש הזריעה במכסה שקוף לשמירה על הלחות כך שהזרעים לא יתייבשו. יש להקפיד לזרוע את הזרעים באופן מרווח מאוד ולהשקות באופן מדוד ולא בעודף, כדי להימנע מפטריות בצוואר השורש. לקבלת נביטות מרווחות ניתן לערבב את הזרעים עם חול קוורץ ואז לזרוע.

טיפול מקדים ללא טיפול מקדים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 3 שבועות.

■ ניתן גם לזרוע בשטח לאחר הכשרת קרקע וחיסול עשביה מתחרה.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע קרקע מגוון קרקעות חמוצות (חוליות, בזלתיות) מנוקזות, לא מליחות.

מרווחי שתילה 20 ס"מ.

תנאי אור שטח שטוף שמש, לפחות 6 שעות ביום.

השקיה לקבלת זרעים רבים או תצוגה גננית יש להשקות באופן סדיר בהפסקות הגשמים ולאורך הקיץ. בהשבה לטבע יש להשקות פחות ולנתק ולהפסיק השקיה בשנה השניה.

אזורים מומלצים לגידול כל החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה מישור החוף, תוך הקפדה על השבת צמחים שמקורם באותה גלילה.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ערוגות, מסלעות, פארקים, שיקום נופי, צידי דרכים, קרחות ושולי יערות נטועים.

בן-חיטה קטוע *Aegilops speltoides*

משפחת הדגניים

סימני זיהוי

דגן חד-שנתי זקוף הגדל לעיתים קרובות בעומדים צפופים ונראה כחיטה דקה ועדינה. גובה הצמח 20-35 ס"מ. השיבולים באורך כ-10 ס"מ ולאורכן 7-10 שיבוליות גדולות. השיבולית העליונה נושאת 2 מלענים ארוכים, ולעיתים יש מלענים גם בשיבוליות האחרות. הגלומות של השיבוליות הצדדיות קטועות בראשן.

בית גידול ותפוצה

בתות ושולי שיחיות, ושטחי חקלאות ושוליהם, בצפון השומרון, הכרמל לכל אורכו, הגליל התחתון והגליל המערבי. נדיר מאד ובתפוצה מקוטעת.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

אחוזי נביטה טובים בזרעים מבוררים.

עומק זריעה 6-9 מ"מ.

טיפול מקדים ללא טיפול מקדים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 3 שבועות.

הערה

■ על-פי ניסיון שנצבר בבנק הגנים הישראלי, יש להפריד את הזרעים מהמוץ ולברור אותם על פי משקלם בעזרת נשיפה או זרם אוויר מבוקר, ולהוציא את הקלים שאינם חיוניים. בנוסף יש לוודא בעזרת בינוקולר או זכוכית מגדלת שאינם נגועים. ללא הניקוי אחוזי הנביטה יהיו נמוכים.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מנוקזת, לא חולית ולא מליחה.

זריעה ישירה בשטח על גבי אדמה מעומק הקרקע או בקרקע סטרילית תיצור תנאים משופרים לנביטה וגידול ללא תחרות.

מרווחי שתילה 5 ס"מ

תנאי אור שמש ישירה במשך 8 שעות ביום לפחות.

השקיה ניתן לא להשקות, אולם לקבלת זרעים רבים מומלץ להשקות בהפסקות גשמים ארוכות מהסתיו ועד לאביב. יש להפסיק להשקות כשהעלים מתייבשים.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה מישור החוף, גליל, רמת מנשה וצפון השומרון, תוך הקפדה על השבת צמחים שמוצאם באותה גלילה.

שימושים גנניים ויערניים מסלעות, שיקום נופי, צידי דרכים, שולי יערות וקרחות יער.

בקיה אנטולית *Vicia bithynica*

משפחת הקטניות

סימני זיהוי

צמח חד-שנתי קטן, שרוע או מעט מטפס, אורכו 10-25 ס"מ. הגבעולים, הגביעים וחלקם התחתון של העלים שעירים. העלים בעלי 1-2 זוגות עלעלים מוארכים מחודדים וציר העלה מסתיים בקנוקנת מפוצלת מעט. עלי הלוואי משוננים באופן בולט. הפרחים פרפרניים, יחידים על עוקצים, בעלי מפרש סגול וסירה ומשוטים בהירים.

בית גידול ותפוצה

שדות ושקעים מוצפים בחורף. נדיר מאד ומוכר מאתר יחיד בחוף הגליל. בעבר נמצא באתר נוסף בפלשת.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

אחוזי נביטה טובים.

עומק זריעה 8-12 מ"מ.

טיפול מקדים "טיפול קטניות" - השריה במים כמעט רותחים למשך 12-24 שעות עד להתנפחות הזרעים. אם הזרעים או חלקם לא התנפחו, יש להשרות את אלו שלא התנפחו במים פושרים חדשים למשך לילה נוסף עד להתנפחות.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 3 שבועות.

הערות

■ בזרעי קטניות גדולים, ניקוב הזרע בחלקו המרוחק מהעובר, במקום השריה במים חמים, עשוי לגרום לנביטה מהירה יותר ובאחוזים גבוהים יותר. במין זה גודל הזרע גבולי, וכדאי להיעזר באמצעי הגדלה ואמצעי ניקוב עדינים.

■ כדי למנוע פגיעה בשורשים הצעירים יש להעתיק צמחים ממשפחת הקטניות כבר בשלב הפסיגים, לפני הופעת העלים האמיתיים, כאשר השורש באורך של כ-3 ס"מ.

■ ניתן לזרוע ישירות בשטח לאחר הכשרת הקרקע וניכוש עשביה למניעת תחרות. יש לטמון 2 זרעים בכל גומה. במקרה זה אין להעתיק את הנבטים.

■ כדי למנוע את כיפוף הצמחים ופגיעה בשורשים מומלץ לתקוע בשלב מוקדם מקלות שהצמחים יטפסו עליהם.

חודשי זריעה

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

גידול

קרקע מנוקזת, לא חולית ולא מליחה.

זריעה ישירה בשטח על גבי אדמה מעומק הקרקע או בקרקע סטרילית תיצור תנאים משופרים לנביטה וגידול ללא תחרות.

מרווחי שתילה 10 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך חצי יום לפחות.

השקיה אפשר לא להשקות, אולם מומלץ לתת השקיות עזר בהפסקות הגשמים, במיוחד בחודשי הסתיו והאביב.

אזורים מומלצים לגידול כל החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה חוף הגליל.

בקיית יזרעאל *Vicia esdraelonensis*

משפחת הקטניות

סימני זיהוי

צמח חד-שנתי משתרג או מטפס על צמחים שכנים, אורכו 25-80 ס"מ. העלה מנוצה לעלעלים מוארכים, קטועים או מעוגלים בקצה, והוא מסתיים בקנוקנת. הפרחים בגוון ורוד כהה מעורק עם כתם לבן גדול ובולט במרכז המפרש, והם ערוכים, בודדים או בזוגות, על עוקץ קצר. הפרי תרמיל קרח ובו 5-7 זרעים כדוריים וחלקים.

בית גידול ותפוצה

צומח עשבוני בשטחים מוצפי חורף, שקעים לחים, שולי נחלים ומעיינות בקרקעות כבדות, וכן בשולי שטחים חקלאיים. נדיר מאד ומוכר מאתרים ספורים בעמק יזרעאל (חלקם מופרים), הגליל העליון, חוף הגליל, הגולן והחרמון הנמוך.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

אחוזי נביטה טובים.

עומק זריעה 10-13 מ"מ.

טיפול מקדים "טיפול קטניות" - השריה במים כמעט רותחים למשך 12-24 שעות עד להתנפחות הזרעים. אם הזרעים או חלקם לא התנפחו, יש להשרות את אלו שלא התנפחו במים פושרים חדשים למשך לילה נוסף.

זמן להעתקה שבועיים עד שלושה.

הערות

- ניקוב הזרע בחלקו המרוחק מהעובר, במקום השריה במים חמים, עשוי לגרום לנביטה מהירה יותר ובאחוזים גבוהים יותר.
- כדי למנוע פגיעה בשורשים הצעירים יש להעתיק את הצמחים כבר בשלב הפסיגים, עוד לפני הופעת העלים האמיתיים, כאשר השורש באורך של 3 ס"מ או יותר.
- ניתן גם לזרוע ישירות בשטח בקרקע כבדה לאחר הכשרת הקרקע וניכוש עשביה למניעת תחרות. יש לטמון 1-2 זרעים בכל גומה.
- כדי למנוע את כיפוף הצמחים ופגיעה בשורשים מומלץ להציב בשלב מוקדם מקלות שהצמחים יטפסו עליהם.

חודשי זריעה

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

גידול

קרקע מגוון קרקעות.

מרווחי שתילה 20 ס"מ.

תנאי אור שמש מלאה במשך לפחות 7 שעות ביום.

השקיה בתצוגה גננית או לקבלת ייצור זרעים מוגבר יש להשקות בסתיו ובהפסקות הגשמים, ולהפסיק להשקות עם התייבשות הצמחים. בזריעה בשטח ניתן לא להשקות כלל.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה עמק יזרעאל, הגליל העליון והגולן, תוך הקפדה על השבת צמחים שמקורם באותה הגלילה.

גופנן המדבר *Cordia sinensis*

משפחת הזיפניים

סימני זיהוי

עץ נשיר-חורף (לפעמים נשיר חלקית גם בקיץ) בגובה 2.5-6 מ', בעל עלים מסורגים או כמעט נגדיים, מוארכים, מעוגלים בקצה. הפרחים הקטנים ערוכים בדלילות בקבוצות קטנות, והם לבנים, ריחניים ואינם בולטים. ארבעת עלי הכותרת גלולים לאחר ומאוחים בבסיסם לצינור. הפרי כתום, כדורי עסיסי ודביק, ובו 1-4 זרעים.

בית גידול ותפוצה

גדל במדבריות חמים בקרבת מקורות מים, כגון: ערוצים, שולי שדות ומטעי תמרים, וכן במדרונות סלעיים ובואדיות. נדיר מאד ונמצא כיום בארץ רק בנאת עין גדי.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנה.

אחוזי נביטה בינוניים עד טובים.

עומק זריעה 1-1.5 ס"מ.

טיפול מקדים הסרת הציפה העסיסית.

זמן להעתקה חודשיים.

הערה

■ על-פי הספרות המקצועית, אחוזי הנביטה יגדלו משמעותית לאחר טיפולי השריה בחומצה ג'יברילית בריכוז 250 ppm ובאשלגן חנקתי בריכוז 1%.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

השרשה

חודשי השרשה כדאי לנסות בסתיו או באביב המאוחר השרשה מייחורים ירוקים או חצי מעוצים.

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות.

מרווחי שתילה 2 מ'.

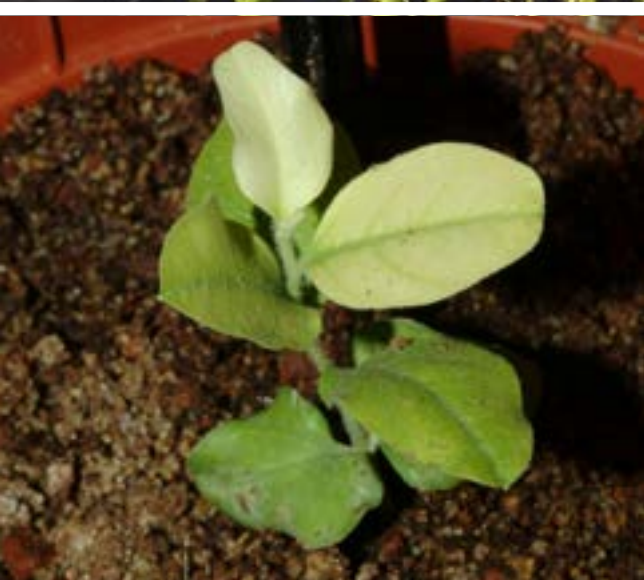
תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 7 שעות ביום.

השקיה בגינון או לקבלת זרעים רבים יש להשקות באופן סדיר במשך כל השנה. בשיקום נופי או בהשבה לטבע יש להפסיק להשקות בסוף הסתיו השני, אם הצמחים נשתלו בקרבת מקור מים.

אזור מומלץ לגידול הבקעה והערבה, או באזורים קרים יותר בחממות.

אזור להשבה בקעת ים המלח ודרום בקעת הירדן.

שימושים גנניים ויערניים גינות מדבריות, פארקים ויערות נטועים מדבריים.

געדה זעירת-פרחים *Teucrium parviflorum*

משפחת השפתניים

סימני זיהוי

סימני זיהוי צמח עשבוני רב-שנתי מסועף בגובה 30-60 ס"מ, מעט לביד ובעל עלים המחולקים לאונות צרות. הגבעולים מתפצלים בחלקם העליון לתפרחות מכבדיות מרובות פרחים. הפרחים קטנים בגוון סגול כהה עם כותרת בעלת שפה תחתונה בלבד, והם נישאים על עוקצים נגדיים ארוכים ומפושקים. בשיא הפריחה התפרחת נראית כמו ענן סגול.

בית גידול ותפוצה

שדות חקלאיים, שדות בור וצומח עשבוני בקרקעות כבדות, וכן בתות ספר סלעיות. נדיר מאד בדרום הגולן, עמק יזרעאל המזרחי והגליל התחתון המזרחי. נכחד משאר אזורי הגליל ומדרום הר חברון, תועד פעם אחת בעמק מן שבחרמון.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

אחוזי נביטה בינוניים-טובים.

עומק זריעה 3-4 מ"מ.

טיפול מקדים ללא טיפול.

זמן להעתקה 3 שבועות.

הערות

■ כדאי לנסות טיפול מקדים של הכמנת קור למשך כ-5 שבועות.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

השרשה

כדאי לנסות השרשה מייחורים ירוקים כל עוד יש צימוח צעיר.

גידול

קרקע קרקעות כבדות עם ניקוז גרוע.

מרווחי שתילה 35 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 7 שעות ביום.

השקיה בתצוגה גננית או לקבלת זרעים רבים יש להשקות באופן סדיר באביב ובקיץ עד שהצמח מתייבש. בשיקום נופי או בהשבה לטבע יש להפסיק להשקות בסוף הסתיו השני.

דישון עם השתילה יש להטמין דשן בשחרור איטי ל-12 חודש.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה כל עמקי הצפון, בקעות הגליל, דרום הגולן התחתון ודרום הר חברון.

שימושים גנניים ויערניים יערות דלילים, שולי יער וקרחות יער בקרקעות עמוקות.

דרדר נמוך *Centaurea pumilio*

משפחת המורכבים

סימני זיהוי

צמח עשבוני רב-שנתי נמוך וצפוף, ומעט מלבין, גובהו 10-25 ס"מ. העלים כמעט בשרניים, מחולקים-מנוצים עם אונה חיצונית הגדולה בהרבה משאר האונות. חפי המעטפת של התפרחת צפופים-רעופים, בעלי שוליים קרומיים רחבים וקוץ יחיד. הפרחים צינוריים, פרחי המרכז בהירים ובעלי איברי רבייה כהים. פרחי ההיקף גדולים בהרבה ונטויים כלפי חוץ, הם בגווני וורוד ארגמן וללא איברי רבייה. הזרעון מעט לביד ובראשו ציצית יושבת.

בית גידול ותפוצה

צומח חגורת הרסס של החוף עם גלדן סמרני וחבצלת החוף. נדיר מאוד מעתלית ועד חיפה, אוכלוסיה יחידה מוכרת בצפון תל-אביב.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

אחוזי נביטה בינוניים.

עומק זריעה 5-7 מ"מ.

טיפול מקדים ללא.

זמן להעתקה כ-4 שבועות.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות.

מרווחי שתילה 20 ס"מ.

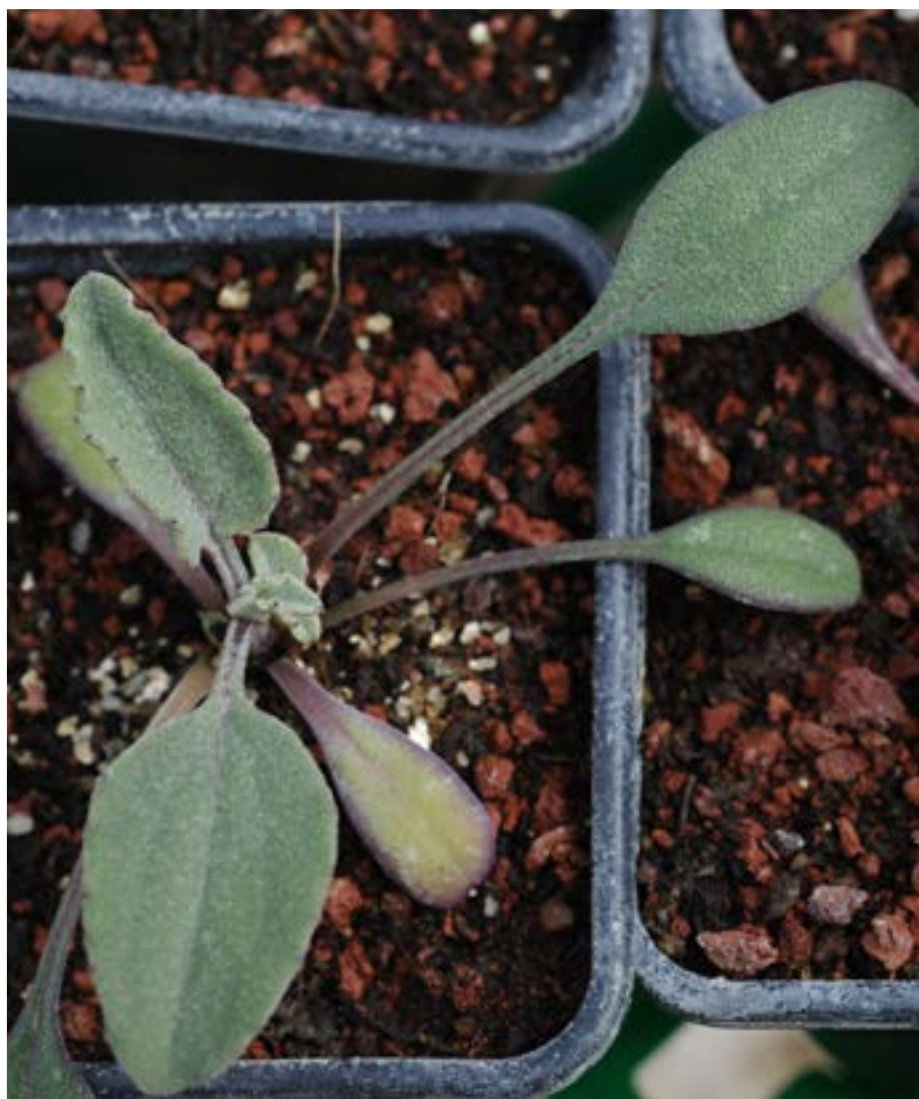
תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 7 שעות ביום.

השקיה בתצוגה גננית או לקבלת ייצור זרעים מוגבר יש להשקות סדיר בקיץ, ובשאר העונות רק כשאינן גשם. בשיקום נופי או בהשבה לטבע יש להפסיק את ההשקיה בסוף הסתיו השני.

אזורים מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני

אזור להשבה חוף הים מעתלית עד חיפה ואזור תל-אביב, תוך הקפדה על השבת צמחים שמקורם באותו אזור.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ערוגות ומסלעות.

ורד דביק *Rosa pulverulenta*

משפחת הורדיים

סימני זיהוי

שיח קוצני המתפשט בעזרת שלוחות ויוצר גושים גדולים שקוטרם עד 4-3 מ' וגובהם 20-60 ס"מ. הגבעולים קוצניים מאד, תכונה זו בולטת במיוחד בענפים צעירים שהם אדומים. הפרי והעלים מכוסים שערות בלוטיות דביקות בולטות, ומכאן שם המין. העלים מנוצים פעם אחת ל-1-4 זוגות של עלעלים משוננים. הפרחים בעלי חמישה עלי כותרת פרושים בגוון ורוד עד לבן ואבקנים רבים. הפרי אדום בהבשלתו.

בית גידול ותפוצה

צומח כרקוצי הררי במדרונות ושולי דוליות. מצוי בחרמון הגבוה ברום מעל 1900 מ', אולם מין זה נדיר מאד באץ כי בית גידול זה קטן בשטחו בארץ.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים

הסרת הציפה העיסית או היבשה.
הכמנת קור למשך 4 חודשים החל מתחילת חודש יולי, יש להוציא מהמקרר בתחילת נובמבר ולהשקות היטב בפעם הראשונה.

עומק זריעה 6 מ"מ.

אחוזי נביטה נמוכים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 2-3 שבועות.

הערות

- הנביטה מעטה מאד בשנה הראשונה, יש לשמור את מיכלי הזריעה לשנה השניה, אז יש נביטה טובה יותר.
- בחודשים מאי - יוני יש להעביר את מגש הזריעה עם הזרעים שטרם נבטו למקום קריר, מוצל ויבש, ללא השקיה כלל, עד אוגוסט.
- באוגוסט יש להרטיב את מגש הזריעה בעדינות, עד שהמצע מעט לח, ולהכניס אותו להכמנה קרה נוספת, הפעם למשך 10 שבועות. לאחר מכן יש להרטיב היטב את המצע ולהשאירו לנבוט.
- על פי הניסיון במשתלת הגן הבוטני, כשני שלישים מהזרעים אינם שורדים במהלך הדרך, אולם צפוי גל נביטה משמעותי עם אחוזי נביטה טובים מאותם זרעים שנשארו לאחר ההכמנה השנייה.

חודשי זריעה

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

השרשה

השרשה מייחורים מעוצים:

חודשי השרשה נובמבר ודצמבר.

חומר מעוצה בעובי של כעפרון מצימוח השנה האחרונה או הקודמת לה.

שימוש בהורמון השרשה IBA בריכוז 0.3% (לא מחייב)

ערפול ללא.

זמן להעתקה ראשונה של הייחורים 4-1 חודשים.

אחוזי השרשה טובים.

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות.

מרווחי שתילה 40 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 6 שעות ביום.

השקיה סדירה בקיץ (פעמיים בשבוע), ללא השקיה בחורף מלבד בהפסקות ארוכות בגשמים.

אזור מומלץ לגידול חבל ההר.

אזור להשבה החרמון מעל לרום של 1600 מ'.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ערוגות ומסלעות.

זוגן לבן *Zygophyllum album*

משפחת הזוגניים

סימני זיהוי

בן-שיח בשרני, שרוע או נטוי, בגודל 15-50 ס"מ, שעליו וגבעוליו מכוסים קורי שיער לביד עדין המשווים לו מראה מלבין-אבקתי. העלים נגדיים בעלי 2 עלעלים בשרניים שצורתם כצורת ביצה נפוחה, נישאים על פטוטרת גלילית עבה שעובייה כעובי העלעלים ומעט ארוכה מהם. הפרחים בגודל כ-1 ס"מ נישאים יחידים על עוקצים קצרים בחיקי העלים, הם בעלי 5 עלי גביע ששוליהם קרומיים-לבנים, 5 עלי כותרת לבנים ו-5 אבקנים. הפרי הוא הלקט מעט מוארך בן 5 אונות ומראהו מלמעלה ככוכב.

בתי-גידול ותפוצה

נדיר מאד בבתי-גידול מליחים בקרקע חולית או חצצית לאורך הערבה ולאורך כל מישור החוף. גדל בעבר גם בדרום ים-המלח ואזור המכתש הקטן.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים השריה במי מלח [g/ 1 L 25] למשך 24 שעות.

עומק זריעה 3 מ"מ.

אחוזי נביטה נמוכים.

זמן להעתקה חודש אחד.

הערה

יש לזרוע ולגדל בחול, ולשמור את העציץ במשך שנה שלמה כי יש נביטות מאוחרות.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות, אפשר מלוחות.

מרווחי שתילה 30 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 7 שעות ביום.

השקיה בתצוגה גננית ולקבלת ייצור זרעים מוגבר יש להשקות השקיה סדירה ומועטה בקיץ (פעמיים בשבוע), ללא השקיה בחורף אלא אם יש הפסקות ארוכות בגשמים. בשיקום נופי ובהשבה לטבע יש להפסיק להשקות בסוף הסתיו השני.

אזורים מומלצים לגידול כל הארץ.

אזורים להשבה הערבה עד דרום ים-המלח וצפון-מזרח הנגב, וכל מישור החוף, תוך הקפדה על השבת זרעים שמוצאם באותה גלילה.

חודיים מנוצים *Andrzeiowskia cardamine*

משפחת המצליבים

סימני זיהוי

צמח חד-שנתי זקוף וקירח בגובה 15-40 ס"מ, בעל עלים מנוצים לעלעלים עגולים עד ביצניים. התפרחת היא אשכול צפוף בקצה הגבעול ונראית כקרקפת. הפרחים בעלי כותרת לבנה צחורה, והם חונטים במהרה פרי שהוא קציץ (תרמיל בעל מחיצה) שבראשו שתי שיניים (מכאן שם הסוג חודיים) וביניהן שרידי עמוד העלי. הפירות המתייבשים מתעקלים לאחור ואינם נפתחים, אלא נותרים יבשים עם זרעיהם עד לגשמי הסתיו.

בית גידול ותפוצה

צומח עשבוני בערוצים רדודים ולא תלולים (מסילים), שקעים ושולי מקווי מים המתייבשים בקיץ. נדיר מאד ומוכר מתחום של שלושה קמ"ר באזור מסיל עסניה שבגולן המזרחי.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

אחוזי נביטה גבוהים.

עומק זריעה 10-20 מ"מ.

טיפול מקדים ללא.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 2-3 שבועות.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות לא חוליות ולא מלוחות. הקרקע לא חייבת להיות מנוקזת.

מרווחי שתילה 20 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 7 שעות ביום.

השקיה יש לשמור על הקרקע לחה במשך כל זמן הגידול, יש להפסיק להשקות כשהעלים מתייבשים.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזור להשבה גולן מזרחי.

חוזר החורש *Eriolobus trilobatus*

משפחת הוורדיים

סימני זיהוי

עץ נשיר חורף בעל גזע יחיד בגובה 4-10 מ'. העלים ירוקים, מצהיבים לקראת השלכת, בקוטר 5-8 ס"מ, כמעט מאובצעים, מחולקים עד לבסיס לשלוש אונות עיקריות. שתי אונות העלה הצידיים פרושות ומחולקות לשתי אונות משנה. אונת העלה המרכזית מחולקת לשלוש אונות משנה. שפת העלה משוננת-מסורית. פטוטרת העלים באורך 3-7 ס"מ. הפרחים מרוכזים בקבוצות קטנות של 6-8. גביע הפרח ירוק, בעל חמש אונות לבידות אצלמניות באורך 1 ס"מ. לפרח יש חמישה עלי כותרת לבנים צחורים, אבקנים מרובים וחמש צלקות, קוטרו 3-5 ס"מ. בפריחה השיח נראה כמו צמח נוי בשל הפרחים הגדולים הלבנים. הפרי דמוי תפוח קטן, כדורי עד ביצני, צהבהב, קוטרו 10-16 מ"מ ובראשו שרידי גביע הפרח, הפרי אכיל וטעמו תפוחי. הפירות נושרים לרגלי העץ.

בית גידול ותפוצה

חורש לח וצפוף בחברת אלון מצוי ואלון התולע ויער ספר בשליטה של אלון התולע. מוכר רק במסלע גיר קשה. נדיר מאוד בגליל העליון (הר אדיר ונחל כזיב עליון) והחרמון ברום 1000-1400 מ'.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים הכמנה קרה – חודשיים בפרלייט לח במקרר ולאחר מכן זריעה.

עומק זריעה 10-20 מ"מ.

אחוזי נביטה בינוניים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 4 שבועות.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות לא חוליות ולא מלוחות.

מרווחי שתילה 2 מ'.

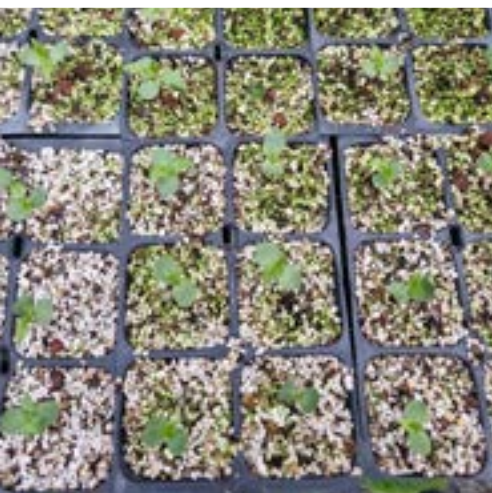
תנאי אור שמש מלאה לפחות 5 שעות ביום.

השקיה השקיה סדירה כל השנה, להוציא ימי גשם. בשיקום נופי או בהשבה לטבע יש להפסיק את ההשקיה בסוף הסתיו השני.

אזור מומלץ לגידול אזור ההר בחבל הים-תיכוני וחרמון.

אזורים להשבה גליל עליון וחרמון, תוך הקפדה על השבת צמחים שמוצאם מאותה הגלילה.

שימושים גנניים ויערניים פארקים, גינות ויערות נטועים.

חלבול השיח *Euphorbia dendroides*

משפחת החלבולביים

סימני זיהוי

בן-שיח או שיח כדורי בגובה 0.5-1.5 מ', בעל גבעולים בשרניים במקצת המפרישים נוזל לבן הניגר מכל פציעה. העלים מוארכים, צרים ומחודדים, ונושרים בקיץ, ומשאירים צלקות על הגבעולים במקומות בהם היו מחוברים. הפרחים קטנים ירקרקים והפירות חלקים.

בית גידול ותפוצה

בחברת חרוב מצוי ואלת המסטיק על מדרונות גירניים הסמוכים ומושפעים מחגורת הרסס של הים. נדיר מאד בארץ ומוכר רק מסביבת נחל שיח בכרמל המערבי, שם אף שולט מקומית.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 5-10 מ"מ.

אחוזי נביטה גבוהים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 3-5 שבועות.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

השרשה

ניתן להשריש ייחורים מעוצים או מעוצים חלקית בכל עונות השנה, ומומלץ במיוחד בסוף הקיץ כשהצמח מתעורר מהתרדמה ומתחיל ללבלב. יש להשתמש בקצות ענפים בעובי עיפרון לפחות, ועדיף מעט יותר.

שימוש בהורמון השרשה: IBA בריכוז 0.1%-0.3% (לא מחייב). ערפול בתדירות נמוכה (ראו מבוא).

זמן להעתקה ראשונה של הייחורים חודשיים.

אחוזי השרשה גבוהים בסתיו ובחורף, בינוניים בעונה החמה.

הערה

■ הייחורים נוטים להירקב בקלות, יש להימנע מעודפי מים.

גידול

קרקע מנוקזת לא חולית ולא מלוחה.

מרווחי שתילה 1 מטר.

תנאי אור אור מסונן במשך כל היום או שמש ישירה לפחות 6 שעות ביום.

השקיה סדירה עד להתבססות, לאחר מכן אין צורך בהשקיה.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזור להשבה מערב הכרמל

שימושים גנניים ויערניים גינות ים-תיכוניות חסכוניות במים: מסלעות, ערוגות, וגם טראסות, שולי יערות נטועים וקרחות יער.

חלמונית גדולה *Sternbergia clusiana*

משפחת הנרקיסיים

סימני זיהוי

צמח בצל הגדל בגושים בעל עלים מסולסלים במקצת בגוון ירקרק-כחלחל. הפריחה סתווית לפני הופעת העלים, בפרחים צהובים פעמוניים גדולים מאד הצמודים לקרקע. הפרי הלקט המבשיל מתחת לקרקע ומגיה מהקרקע באביב. הזרעים בעלי גופיך שומני לבנבן המושך נמלים שאוספות אותם ובכך מסייעות בהפצתם.

בית גידול ותפוצה

גדלה במקבצים גדולים ופזורים מהחרמון ועד הר הנגב, בעיקר בשדרת ההר ומזרחה. לא מצויה.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

אחוזי נביטה גבוהים.

עומק זריעה 10-20 מ"מ.

טיפול מקדים ללא.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים שנתיים.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

הערות

- יש לזרוע בעציצים עמוקים (בעומק של לפחות 20 ס"מ) מכיוון שהנבטים שולחים שורש לעומק הקרקע שם יתפתח הבצל.
- אין להעתיק את הצמחים בשנתיים הראשונות לנביטה כדי לא לפגוע בבצל המתפתח.
- פריחה ראשונה לאחר 3-4 שנים.
- לאחר הזריעה יש להשקות ולשמור על קרקע לחה עד לקמילת העלים באביב המאוחר ולאחר מכן יש לשמור את העציץ יבש ובמקום מוצל עד לחידוש ההשקיה בסתיו הבא.
- יש לזרוע במקום מואר אך להימנע משמש מלאה בימים חמים.

גידול

קרקע מגוונת מנוקזת, לא חולית ולא מליחה.

מרווחי שתילה 15 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך חצי יום לפחות.

השקיה ניתן לא להשקות כלל, אולם מהסתיו (לא לפני אמצע אוקטובר) ועד לאביב מומלץ להשקות בהפסקות גשמים ארוכות. יש להפסיק את ההשקיה באביב או בסוף האביב כשהעלים מתייבשים לרוב אורכם, ואין להשקות בחודשי הקיץ.

דישון מומלץ להוסיף דשן בשחרור איטי ל-6 חודשים החל מהסתיו.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני עד הר הנגב.

אזורים להשבה האזורים המזרחיים של הארץ מהחרמון ועד להר הנגב. יש להקפיד להשיב צמחים ממוצא קרוב לאזור ההשבה.

שימושים גנניים ויערניים מסלעות, טראסות, שולי יערות נטועים, יערות נטועים בדלילות וקרחות יער.

יבשוש גלילני *Xeranthemum cylindraceum*

משפחת המורכבים

סימני זיהוי

צמח חד-שנתי דקיק מכוסה שיער לביד מכסיף, גובהו 20-60 ס"מ. העלים מסורגים וסרגליים והם יושבים על הגבעולים שבקצה כל אחד מהם תפרחת יחידה. הקרקפת ביצנית, חפי המעטפת בדורים החיצוניים מעוגלים, רעופים ובעלי שוליים קרומיים, ואילו חפי המעטפת בדור הפנימי גדולים ומחודדים בגוון סגול-ורוד, ונראים כמו פרחים לשוניים. במרכז התפרחת 10-15 פרחים צינוריים, גם הם בגוון סגול-ורוד. הזירעונים בגוון אפור כהה ובעלי ציצית של זיפים מחודדים שאינם שווים באורכם.

בית גידול ותפוצה

בתות ושולי חורשים. נדיר מאד בדרום הכרמל (רמת הנדיב) וצפון השומרון.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 10-20 מ"מ.

אחוזי נביטה גבוהים.

זמן להעתקה 4 שבועות.

הערות

■ הנבטים נשארים קטנים במשך כל החורף ויש להקפיד להשקותם.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות לא מלוחות.

מרווחי שתילה 10 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 7 שעות ביום.

השקיה ניתן לא להשקות כלל, אך מומלץ להשקת בהפסקות גשמים ארוכות מהסתיו ועד לאביב.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה דרום הכרמל וצפון השומרון, תוך הקפדה על השבת צמחים שמקורם באותה גלילה.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ערוגות, וגם טראסות, מסלעות, שולי יערות נטועים וקרחות יער.

כרוב כרתי *Brassica cretica*

משפחת המצליבים

סימני זיהוי

בן-שיח מעוצה בבסיסו וגס למראה, גובהו 30-80 ס"מ. העלים גדולים, שעוותיים, גלוניים ומעט בשרניים, והם בעלי טעם של כרוב. צורת העלים לרוב כינורית, כאשר אונת העלה הקיצונית גדולה מאד ועגולה. העורקים הראשיים של העלים בהירים משאר שטח העלה. הפרחים נישאים על עוקצים מפושקים, הם בגוון צהוב חיוור וגדולים בהשוואה למיני מצליבים אחרים. הפרי קציץ (תרמיל בעל מחיצה) ארוך ומצולע, דמוי פיגיון, ובראשו מקור צר חסר זרעים. הזרעים כדוריים וקטנים כזרעי החרדל.

בית גידול ותפוצה

שולי חורש במצוקי גיר קשה במפנה צפוני ברום 50 מ'. מוכר בארץ מאתר יחיד בנחל מערות שבכרמל. אוכלוסיה נוספת נשתלה במצוקי חוטם הכרמל.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 10-20 מ"מ.

אחוזי נביטה גבוהים.

זמן להעתקה 4 שבועות

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות ולא מלוחות.

מרווחי שתילה 30 ס"מ.

תנאי אור אור מסונן במשך כל היום או שמש ישירה במשך לפחות 6 שעות ביום.

השקיה ניתן לא להשקות כלל, אך מומלץ להשקות בהפסקות גשמים ארוכות מהסתיו ועד לאביב. באזורים יבשים נדרשת תוספת השקיה בקיץ. חלק מהצמחים חיים שנה או שנתיים ולא יותר.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזור להשבה מערב הכרמל הנמוך.

שימושים גנניים ויערניים גינות ים-תיכוניות, ערוגות, מסלעות, וגם פארקים, קרחות ושולי יערות נטועים במקומות סלעיים.

כריך גומאי *Carex pseudocyperus*

משפחת הגמאיים

סימני זיהוי

עשב רב-שנתי עם קנה-שורש זוחל וגבעולי-תפרחת זקוף או מזדקפים שגובהם 40-100 ס"מ. העלים יוצאים גם מבסיס הצמח וגם לכל אורך גבעולי הפריחה (להבדיל מרבים ממיני הגומא). חתך הרוחב של הגבעול משולש, ורוחב העלים הנישאים עליו 10 מ"מ. העלה מחוספס וצבעו ירוק בהיר. הפרחים ערוכים בשיבולת צפופה ומוארכת, כל פרח יושב בחיק חפה והפרחים חסרי עטיף. העלים המלווים את השיבוליות גבוהים מהן בהרבה. התפרחות (=שיבוליות) חד-מיניות, העליונות זכריות והתחתונות נקביות. כל שיבולת נראית כגליל צר שקוטרו 8 מ"מ ואורכו 4-5 ס"מ, הן תלויות על עוקצים ארוכים ודקים המשתלשלים כלפי מטה. צבע גלומות השיבולית ירוק חיוור. הפרי אגוזית חד-זרעית, דמוית כד, עם מקור בולט, גודלה 5-7 מ"מ.

בתי-גידול ותפוצה

צומח עשבוני בביצות וגדות נחלים, שולי אגמים, בריכות מים ותעלות. מוכר כיום רק משמורת החולה, נאסף בעבר גם בשרון.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה שטחית עד עומק של חצי ס"מ.

אחוזי נביטה גבוהים.

זמן להעתקה 3 שבועות.

הערה

■ ניתן להשאיר את הצמחים בכוסיות הזריעה עד בגרות.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

חלוקה

חודשי חלוקה כל השנה למעט החודשים בהם הכריך בתרדמה בחודשי דצמבר-פברואר. חלוקה ממש בסוף התרדמה, בסוף חודש פברואר מומלצת במיוחד.

חלוקת צמח אם מפותח עם גוש שורשים למספר גושים, תוך הקפדה על כך שבכל גושה יהיו שורשים רבים ככל האפשר ועל הימנעות מקריעת השורשים. רצוי לקצר את העלים בכחצי מאורכם כדי להקטין את מסת העלים ובכך להקטין איבוד מים. אין צורך להשתמש בהורמון השרשה, אולם המרכיב האנטי פטרייתי שבו יכול לסייע במניעת זיהומים. יש למקם את צמחי הבת בשולחן מנוקז ומואר מאוד, אך ללא קרינה ישירה, או עם קרינה ישירה מועטה.

גידול

קרקע מגוון קרקעות לא מלוחות, אפשר לא מנוקזות.

מרווחי שתילה 30 ס"מ.

תנאי אור אור מסונן כל היום או שמש ישירה במשך לפחות 4 שעות ביום.

השקיה השקיה מרובה במשך כל השנה לקבלת קרקע בוצית.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני

אזורים להשבה השרון ועמק החולה.

שימושים גנניים ויערניים גופי מים בפארקים וגינות.

כרום החרמון תת-מין ארץ-ישראלי *Crocus hermoneus subsp. palaestinus*

משפחת האיריסיים

סימני זיהוי

צמח קטן בעל פקעת הפורח בסתיו המאוחר ובתחילת החורף, בתחילה ללא עלים, אלה מצטרפים לפרחים מאוחר יותר רק לאחר ירידת גשם חזק. קליפות הפקעת בעלות סיבים עדינים מקבילים, העלים צרים עם עורק לבן לאורכם. הפרח לבן עד סגול ובו שלושה אבקנים צהובים ועמוד עלי בצבע צהוב-כתום המחולק לשלושה סעיפים, המחולקים גם הם לסעיפי משנה. גובה הצמח 5-7.5 ס"מ.

בית גידול ותפוצה

בתות סירה קוצנית במסלע גירני בשומרון וצפון הרי יהודה, ברום מעל 800 מ'. נדיר מאד.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

אחוזי נביטה גבוהים.

עומק זריעה 5-15 מ"מ.

טיפול מקדים ללא.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים שנתיים.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

הערות

- אין להעתיק את הצמחים בשנתיים הראשונות לנביטה כדי לא לפגוע בפקעת המתפתחת.
- פריחה לאחר 3-4 שנים.
- יש לזרוע במקום מואר אך להימנע משמש מלאה בימים חמים.
- לאחר הזריעה יש להשקות ולשמור על קרקע לחה במשך כל העונה עד לקמילת העלים באביב, ולאחר מכן יש לשמור את העציץ יבש ובמקום מוצל עד לחידוש ההשקיה בסתיו הבא

גידול

קרקע מנוקזת, לא חולית ולא מליחה.

מרווחי שתילה 5 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך 6 שעות ביום לפחות.

השקיה ניתן לא להשקות כלל, אולם מהסתיו (לא לפני אמצע אוקטובר) ועד לאביב מומלץ להשקות בהפסקות גשמים ארוכות. יש להפסיק את ההשקיה באביב כשהעלים מתייבשים לרוב אורכם, ואין להשקות בחודשי הקיץ.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה שומרון דרומי ואזור ירושלים וגוש עציון.

לוטוס קירח *Lotus cytisoides*

משפחת הקטניות

סימני זיהוי

צמח עשבוני רב-שנתי מקריח מעוצה בבסיסו, רב-גבעולים ומסועף, שגודלו 20-30 ס"מ. העלים בעלי 3 עלעלים ביציים-מעויינים בגוון ירוק מכחיל, נישאים על פטוטרת קצרה שבבסיסה 2 עלי לוואי הדומים לעלעלים ומעט קטנים מהם. הפרחים ערוכים בקבוצות של 3-5 על עוקץ פריחה, מלווים ב-3 חפים. הגביע דו-שפתני בעל שן תחתונה ארוכה וכפופה כלפי מעלה, ומתוכו בולטת כותרת פרפרנית בגוון צהוב בעלת משוטים גדולים ורחבים, ופסים אדומים דקיקים לאורך המפרש. בדומה למיני לוטוס אחרים, הפרי הוא תרמיל גלילי צר וישר הנפתח בסילסול של 2 קשוותיו.

בית גידול ותפוצה

נדיר מאד בבתת חוף על רכסי כורכר בחגורת הרסס של חוף הים מחוף הכרמל וצפונה.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 4 שנים.

טיפול מקדים "טיפול קטניות" - השריה במים כמעט רותחים למשך 12-24 שעות עד להתנפחות הזרעים. אם הזרעים או חלקם לא התנפחו, יש להשרות את אלו שלא התנפחו במים פושרים חדשים למשך לילה נוסף עד להתנפחות.

עומק זריעה 5-15 מ"מ.

אחוזי נביטה בינוניים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 3 שבועות.

הערות

■ בזרעי קטניות גדולים, ניקוב הזרע בחלקו המרוחק מהעובר, במקום השריה במים חמים, עשוי לגרום לנביטה מהירה יותר ובאחוזים גבוהים יותר. במין זה גודל הזרע גבולי, וכדאי להיעזר באמצעי הגדלה ואמצעי ניקוב עדינים.

■ אם הזרעים ישנים, יש לוודא שהם חיוניים ושלא נפגעו על ידי מזיקים. ■ כדי למנוע פגיעה בשורשים הצעירים יש להעתיק צמחים ממשפחת הקטניות כבר בשלב הפסיגים, עוד לפני הופעת העלים האמיתיים, כאשר השורש באורך של כ-3 ס"מ.

■ ניתן לזרוע ישירות בשטח לאחר הכשרת הקרקע וניכוש עשביה למניעת תחרות. זריעה באדמה מעומק הקרקע או בקרקע סטרילית תיצור תנאים משופרים לנביטה וגידול. בזריעה ישירה אין להעתיק את הנבטים.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות לא מלוחות.

מרווחי שתילה 20 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך 6 שעות ביום לפחות.

השקיה ניתן לא להשקות כלל בחורף, יש להשקות בשאר חודשי השנה.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה מישור חוף הגליל וחוף הכרמל, תוך הקפדה על השבת צמחים שמקורם באותה גלילה.

שימושים גנניים ויערניים גינות ערוגות ומסלעות.

לוענית יריחו *Scrophularia hierochuntina*

משפחת הלועניתיים

סימני זיהוי

צמח חד או דו-שנתי בגובה 60-200 ס"מ, בעל גבעול זקוף שאינו מסתעף בגוון מאדים ובעל חתך מרובע. העלים נמצאים בחלקו התחתון של הצמח, נגדיים בדרך-כלל, וגזורים-מנוצים 2-3 פעמים לאונות איזמלניות צרות. התפרחת עשויה סעיפים קצרים המסתעפים לרוב באופן דו-בדי. הגביע בן 5 אונות עגולות בעלות שוליים קרומיים רחבים שצבעם לעתים כצבע הכותרת, והוא נישא על עוקץ שהוא לרוב קצר מהגביע. הכותרת דו-שפתנית אופיינית לסוג "דמויית מיקי-מאוס" בגווני חום-סגול כהה, ובה סטמינוד (אבקן שאינו נושא אבקה) עגול. הפרי הלקט כדורי קטן ומעט מחודד, הנפתח לאורך 2 סדקים.

בית גידול ותפוצה

קרקעות עמוקות בשדות בור ושולי חקלאות מסורתית. נדיר בגליל התחתון ובעמקי יזרעאל ועכו, נדיר מאד בדרום הגולן ובשפלה. נאסף בעבר בשרון, פלשת, הרי יהודה וצפון השומרון.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 5 מ"מ.

אחוזי נביטה גבוהים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 4 שבועות.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות לא מלוחות.

מרווחי שתילה 30 ס"מ.

תנאי אור שמש מלאה במשך לפחות 7 שעות ביום.

השקיה ניתן לא להשקות, אך מומלץ להשקות בהפסקות גשמים ארוכות ובמיוחד באביב ובקיץ לגידול צמחים גדולים וייצור זרעים מוגבר.

אזור מומלץ לגידול חבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה דרום הגולן, חוף הגליל ועמק עכו, הגליל התחתון, עמק יזרעאל, השומרון, הרי יהודה, השרון, מישור החוף והשפלה, תוך הקפדה על השבת צמחים שמקורם באותה גלילה, או מגלילה שכנה.

לשון-שור נגבית *Hormuzakia negevensis*

משפחת הזיפניים

סימני זיהוי

צמח עשבוני רב-שנתי בגובה 15-50 ס"מ, קוטרו 15-50 ס"מ. הצמח מכוסה בזיפים לבנים קשיחים, קצרים וארוכים. השורשים בשרניים, לעיתים מלבליים לגבעולים חדשים. הגבעולים רבים ומקנים לצמח מראה סבוך. העלים יושבים, קשיחים, סרגלניים, גלוניים, אורך התחתונים 2-11 ס"מ והעליונים 1-5 ס"מ. הפרחים ערוכים בתפרחת אשכול דליל, מלווים בחפים קטנים שנראים כמו עלים קטנים. עוקץ הפרח והגביע מתארכים בשלב הפרי. הפרי נוטה מטה. הגביע בעל חמש אונות אצלמניות באורך 5-8 מ"מ. הכותרת מסמרית, עם חמש אונות מעוגלות, כחולה-סגולה בפרח הצעיר, משתנה לארגמנית מאוחר יותר. לוע הכותרת חסום בשערות לבנות שיוצאות מקשקשים. הפרודות מבריקות, תפוחות, ממלאות את הגביע, אורכן 3-4 מ"מ.

בתי-גידול ותפוצה

צומח מדברי פזור בקרקע חולית. נדיר מאד ומוכר באתר יחיד במישור ימין שבהר הנגב הצפוני.

ריבוי

זריעה

הפרודות (זרעים) מועטות וכמעט ואינן נובטות.

ייחורי שורש

יש לקטום שורשים מצמח אם מפותח, בעציץ 3 ליטר ומעלה, נשתמש בכ-30% ממסת השורשים ומכל אזורי השורשים באופן מפוזר ושווה. נבחר שורשים בעובי עפרון עד 1 ס"מ, נחתוך אותם (לאחר חיטוי ידיים ומזמרה), נשכיב אותם אופקית במצע מאוורר ונכסה בכ-1-2 ס"מ. אורך ייחור השורש כ-4-10 ס"מ. אין צורך להשתמש בהורמון השרשה. יש למקם בשולחן מנוקז ומואר מאוד, ללא קרינה ישירה, או קרינה ישירה נמוכה מאוד. לאחר כ-6 שבועות יופיע לבלוב ובבדיקת המצע בעדינות, יראו גם השורשים, שהתפתחו לפני העלווה.

אחוזי השרשה 100%, לא כל השתילים שורדים את העונה החמה.

זמן להעתקה ראשונה 6-8 שבועות.

חלוקה

צמחי אם בעציץ 3 ליטר ומעלה, נחלק את גוש הצמח לשניים ואף שלושה גושים, תוך הקפדה על מקסימום שורשים בכל גוש, תוך הימנעות מקריעת השורשים. אין צורך להשתמש בהורמון השרשה, אם כי המרכיב האנטי פטרייתי שבו יכול לסייע. יש למקם בשולחן מנוקז ומואר מאוד, ללא קרינה ישירה, או קרינה ישירה נמוכה מאוד. חודשי השרשה/חלוקה סתיו מאוחר, חורף מוקדם (נובמבר עד פברואר). כמעט ולא יצליח בחודשים חמים.

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות, עדיף חוליות.

מרווחי שתילה 30 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 6 שעות ביום.

השקיה השקיה סדירה ומועטה כל השנה להוציא תקופות גשומות. בהשבה לטבע יש להפסיק השקיה לאחר שנתיים בסוף הסתיו.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני עד להר הנגב.

אזור להשבה מישור ימין שבהר הנגב הצפוני.

מסרק ריסני *Scandix blepharicarpa*

משפחת הסוככיים

סימני זיהוי

צמח חד-שנתי זקוף בגובה 15-30 ס"מ בעל עלים גזורים-מנוצים 2-3 פעמים לאונות דקיקות. בכל סוכך יש בדרך-כלל שני סוככונים בעלי פרחים דו-מיניים פוריים ו 1-2 סוככונים בעלי פרחים זכריים או עקרים. הכותרת לבנה, עלי הכותרת החיצוניים בכל סוככון מפורצים מעט וגדולים יותר מהאחרים. הפרי דו-זרעון נפוח בחלקו התחתון אשר בו הזרעים, ובעל מקור ארוך וזיפני.

בית גידול ותפוצה

צומח עשבוני בקרקעות בזלתיות עמוקות המוצפות בחורף. נדיר מאד ומוכר כיום רק בדרום הגולן, תועד בעבר גם במזרח הגליל העליון. מין אנדמי לישראל.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 0.5 ס"מ.

אחוזי נביטה טובים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים חודש.

הערות

■ ניקוב הקליפה בעדינות עשוי להגדיל את אחוזי הנביטה.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע קרקעות כהות, כולל לא מנוקזות.

מרווחי שתילה 15 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 5 שעות ביום.

השקיה לקבלת ייצור זרעים מוגבר יש להשקות בהפסקות גשמים מהסתיו ועד האביב. בשיקום נופי או השבה לטבע יש להפסיק להשקות בחודש דצמבר.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה דרום הגולן ומזרח הגליל העליון.

מקור-חסידה תמים *Erodium subintegrifolium*

משפחת הגרניים

סימני זיהוי

צמח חד-שנתי בגובה 10-35 ס"מ, שעיר בעל עלים ביצניים משוננים-חרוקים הנישאים על פטוטות ארוכות. התפרחת היא סוכך דל פרחים הנישא על עוקץ שהוא ארוך מהעלה שמחיקו הוא יוצא. הפרח גדול, בעל חמישה עלי גביע שכל אחד מהם מסתיים בזיף ארוך, וחמישה עלי כותרת פרושים, כמעט עגולים, בגוון ורוד-סגול. לפרי חמש פרודות בעלות מקור, וללא חריצים בראש הפרודה.

בית גידול ותפוצה

שיחיות בשלטון רותם המדבר ובתות בשדות חול-חמרה. נדיר בארץ ומוכר בכמה עשרות אתרים מפלשת ועד לחוף הכרמל.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 5-10 מ"מ.

אחוזי נביטה בינוניים.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע קרקע מנוקזת, כולל חולית, לא גירנית.

מרווחי שתילה 15 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 6 שעות ביום.

השקיה ניתן לא להשקות כלל, אך מומלץ להשקות בהפסקות גשמים ארוכות מהסתיו ועד לאביב. יש להפסיק להשקות עם התייבשות העלים.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזור להשבה מישור החוף, תוך הקפדה על השבת צמחים שמקורם באותה גלילה.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ערוגות, שולי יער נטוע וקרחות יער.

מרווה מרושתת *Salvia sclarea*

משפחת השפתניים

סימני זיהוי

צמח עשבוני רב-שנתי בגובה 30-60 ס"מ, גס למראה, בעל עלים וגבעולים המפיצים ריח חזק כאשר ממוללים אותם. בבסיסו שושנת עלים גדולים, נישאים על פטוטרת ארוכות ובעלי טרף שלם או מעט מחולק. מתוך השושנת צומחים כמה גבעולים זקופים ועבים בעלי שיער בלוטי ארוך, והם נושאים עלים קטנים יותר ותפרחות גדולות, צפופות ומסועפות. חפי הפרחים מחודדים וגדולים, בגוון לבן עד וורדרד, העליונים בהם ללא פרחים הנלווים להם והם משמשים מעין דגל. הכותרת דו-שפתנית, ורודה ובולטת, שפתה העליונה מעט יותר כהה ובלוע הכותרת יש קשקש שעיר. לאחר סיום הפריחה הצמח ממשיך להיות אטרקטיבי בשל החפים הצבעוניים שאינם נובלים במהרה.

בית גידול ותפוצה

בתות צומח עשבוני יובשניים. נדיר מאד ומוכר כצמח בר רק משני אתרים במורדות המזרחיים של אצבע הגליל. גודל בעבר באופן מסחרי לייצור שמן אומגה 3, ומדי פעם מוצאים פרטים פליטי-תרבות בשולי שדות חקלאיים בעמקי החבל הים-תיכוני. העליון, נדיר מאד בשומרון ויהודה.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 5-10 מ"מ.

אחוזי נביטה גבוהים.

הערה

■ השריית הזרעים בחומצה ג'יברלית מגדילה את אחוזי הנביטה.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות לא מלוחות.

מרווחי שתילה 35 ס"מ.

תנאי אור אור מסונן במשך כל היום או שמש ישירה במשך לפחות 6 שעות ביום.

השקיה השקיה אין צורך להשקות באזורים בהם כמות המשקעים גדולה מ-500 מ"מ בשנה. באזורים בהם כמות המשקעים נמוכה מכך יש להשקות מעט בחודשי תחילת הקיץ. לקבלת פריחה שופעת וייצור זרעים גבוה מומלץ להשקות בהפסקות גשמים מהסתיו ועד לאביב. אפשר להפסיק להשקות עם התייבשות העלים בקיץ לאחר הפריחה.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזור להשבה מורדות רכס רמים באצבע הגליל.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ערוגות, מסלעות, ופארקים, וגם שיקום נופי, צידי דרכים, קרחות ושולי יערות נטועים.

נורית קושטא *Ranunculus constantinopolitanus*

משפחת הנוריתיים

סימני זיהוי

עשבוני רב-שנתי, בעל ציצת שורשים סיביים וגלילניים. הצמח זקוף, שעיר וגובהו 25-70 ס"מ. עיקר העלים בבסיס הגבעול. העלים התחתונים בעלי פטוטרות, מחולקים לשלוש אונות ברורות בעלות קצה משונן. העלים העליונים גזורים וחסרי פטוטרות והם קטנים מהעלים התחתונים. הגבעול עבה ומתפצל בחלקו העליון למספר גבעולי משנה שעליהם גדלים הפרחים. לתפרחת מראה דמוי מכבד. הפרח נישא על עוקץ ארוך, בעל חמישה עלי כותרת צהובים וקוטרו 15-25 מ"מ. הפרי מורכב מעשרות פרודות המחוברות בצורת כדור וקוטרו כ-1 ס"מ. הפרודה פחוטה ומעוגלת בקוטר 3-4 מ"מ, חלקה למגע, מגובששת בעדינות, עם מקור מאונקל בקצה.

בתי-גידול ותפוצה

צומח עשבוני בשליטת דגניים וגמאיים בקרקעות כבדות לחות בשולי ביצות, בריכות ומעינות ושטחים מוצפים בחורף. נכחד בעמק החולה, נדיר מאד בגולן הצפוני ובחרמון הנמוך.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 5-10 מ"מ.

אחוזי נביטה גבוהים.

זמן להעתקה 4 שבועות.

חלוקה

צמחים בוגרים וגדולים ניתן לחלק בראשית החורף לאחר שהצמח התעורר.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות כהות, לא מלוחות, אפשר לא מנוקזות.

מרחקי שתילה 30 ס"מ.

תנאי אור אור מסונן כל היום עד שמש מלאה במשך 5 שעות לפחות.

השקיה השקיה מרובה מהסתיו ועד לתחילת הקיץ לקבלת קרקע בוצית. לאחר שהצמחים מתייבשים אין להשקותם.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני הררי.

אזורים להשבה עמק החולה, גולן וחרמון נמוך.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ערוגות מושקות.

נענע המים *Mentha aquatica*

משפחת השפתניים

סימני זיהוי

צמח עשבוני רב-שנתי זקוף, בעל שורש זוחל המשריש ממפרקיו במגע עם קרקע לחה ויוצר כתמי צמחים. גובה הצמח 30-100 ס"מ. הצמח מלבין ושעיר. הגבעול זקוף בדרך כלל, פשוט או מסועף. העלים בעלי פטוטרות קצרה, עגולים ובעלי ריח מנטה חלש. שפת העלה משוננת מעט. הפרחים ערוכים בקבוצות של 1-3 ואלה צפופים בקרקפות כדוריות. צבע הפרחים ורוד והם כמעט לא שפתניים.

בתי-גידול ותפוצה

צומח עשבוני בשולי בריכות, ביצות וערוצי נחלים. נדיר מאד בגולן, חרמון, עמק החולה, בקעת כנרת, עמק עכו ושרון.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 5-10 מ"מ.

אחוזי נביטה גבוהים.

זמן להעתקה 4 שבועות.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

חלוקה

ניתן לחלק או לייחר בקלות כל השנה.

גידול

קרקע מגוון קרקעות לא חוליות ולא מלוחות.

מרווחי שתילה 50 ס"מ.

תנאי אור שמש מלאה עד חצי צל.

השקיה השקייה מרובה.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה גולן, חרמון, עמק החולה, בקעת כנרת, עמק עכו ושרון. יש להקפיד על השבה של צמחים שמוצאם באותה גלילה.

שימושים גנניים ויערניים גופי מים בפארקים וגינות.

נעצוצית סבוכה *Cardopatum corymbosum*

משפחת המורכבים

סימני זיהוי

עשב רב-שנתי קצר-חיים, קוצני מאד, בעל שושנת עלים מנוצים מהם עולה גבעול אחד או יותר בגובה 25-40 ס"מ ובראשו תפרחת שטוחה דמוית סוכך גדול המורכבת מקרקפות קטנות רבות. חפי המעטפת קוצניים-מסרקניים, ובכל קרקפת יחידה כמה פרחים צינוריים בגוון כחול-סגול עז. בשיא הפריחה כל הצמח מכוסה צפוף ורצוף של פרחים. הפרי זרעון מחודד ושעיר.

בתי-גידול ותפוצה

צומח עשבוני בקרקעות כבדות המוצפות לעתים בחורף וכן בתות ספר. נדיר מאד בחוף הגליל, עמק עכו, חוף הכרמל והשרון וכן בדרום הרי יהודה.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים ללא, על פי אילן טל ניתן אף לזרוע את התפרחות שלמות ללא ניקוי.

עומק זריעה 5 מ"מ, אם זורעים קרקפת שלמה יש לכסות את כולה באדמה.

אחוזי נביטה בינוניים.

זמן להעתקה 4 שבועות.

הערות

■ לאחר הזריעה יש לשמור על הקרקע לחה מאד.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות ולא מנוקזות, אפשר מעט מליחות.

מרווחי שתילה 25 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 7 שעות ביום.

השקיה בתצוגה גננית או לקבלת ייצור זרעים מוגבר יש להשקות בהפסקות הגשמים בעונה הגשומה. יש להפסיק להשקות עם התייבשות העלים, למרות שהצמח אז בפריחה. בשיקום נופי ובהשבה לטבע יש להפסיק להשקות בסוף הסתיו השני.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה חוף הגליל, עמק עכו, השרון והרי יהודה, יש להקפיד על השבת צמחים שמוצאם באותה גלילה.

שימושים גנניים ויערניים גינות, פארקים, קרחות ושולי יערות נטועים.

נרקיס סתוי *Narcissus obsoletus*

משפחת הנרקיסיים

סימני זיהוי

צמח עדין שגובהו 15-25 ס"מ. הבצל ביצני, קוטרו 1.5-2 ס"מ והוא עטוף בקליפות יבשות חומות כהות. הבצל מתחלק ויוצר גושי צמחים קטנים. העלים סרגלניים, מופיעים עם הפריחה או לאחריה. הפרטים הצעירים בעלי 2 עלים, הפרטים הפורחים בעלי עלה יחיד או חסרי עלים (במקרה זה ההטמעה מתרחשת רק מגבעול הפריחה). גבעול הפריחה יחיד ובקצה נושא לרוב פרח יחיד ולעיתים 2-3 פרחים. הפרחים בעלי ריח עדין, שישה עלי עטיף לבנים ועטרה צהובה קטנה מאד ומשולשת במרכז. עם חנטת הפרי הגבעול מתארך מאד. הפרי הוא הלקט מוארך באורך 8-10 מ"מ.

בתי-גידול ותפוצה

כיסי קרקע כהה ברכסי כורכר חופיים ובכתמי חמרה עשבוניים מזרחה מהחוף. הוא כתמי ומצוי מקומית בחוף הכרמל (אזור מעגן מיכאל). נדיר מאד, כמעט נכחד בשרון (בנימינה, פרדס חנה ויער חדרה). בקנה מידה ארצי מתויג כנדיר מאד.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ זרעים טריים מאותה שנה בלבד, הזרעים מאבדים חיוניות מהר.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 10-20 מ"מ.

אחוזי נביטה גבוהים.

זמן להעתקה שנתיים. אין להעתיק את הצמחים לפני כן כדי לא לפגוע בבצל הקטן המתפתח.

הערות

- יש לזרוע במקום מואר אך להימנע משמש ישירה
- פריחה ראשונה לאחר 2-3 שנים.
- לאחר הנביטה יש לשמור על קרקע לחה עד לקמילת העלים באביב המאוחר.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

חלוקה

ניתן לחלק גושי צמחים (להפריד בצלים) אחת לכמה שנים בחודשי הסתיו לפני שהבצלים מתעוררים.

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות לא מלוחות.

מרחקי שתילה 10 ס"מ.

תנאי אור אור מסונן או שמש ישירה במשך 5 שעות ביום לפחות.

השקיה מומלץ להוסיף השקייה בהפסקות גשמים ארוכות בסתיו מאוחר-חורף.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה חוף הכרמל והשרון.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ערוגות ומסלעות, וקרחות ושולי יערות נטועים.

סולנום החדק *Solanum incanum*

משפחת הסולניים

סימני זיהוי

שיח מדברי קוצני מסתעף מבסיסו בגובה 60-150 ס"מ שענפיו וחלקיו הירוקים מכוסים לבד מצהיב המורכב משיערות כוכביות זעירות. לאורך הגבעולים פזורים שיכים מעט מאונקלים, רחבים בבסיסם, ולעתים יש שיכים קטנים יותר גם לאורך העורק הראשי בצידם התחתון של העלים, וכן על עוקצי הפרחים ועלי הגביע. העלים ביצניים מחודדים, לעתים מחולקים מעט לאונות לא עמוקות, שפתם תמימה או גלונית ובצידם התחתון עורקיהם בולטים. הפרחים בעלי עוקצים קצרים, ערוכים בקבוצות קטנות נישאות על עוקצים שאינם יוצאים מחיקי עלים, רק הפרח התחתון בכל קבוצה פורה, ואילו אצל האחרים רק האבקנים מפותחים. הפרחים בעלי גביע פעמוני קטן וכותרת גלגלית בגוון סגול לילכי בת 5 אונות משולשות שקוטרה 2-2.5 ס"מ, ובמרכז 5 אבקנים צהובים הצמודים זה לזה ויוצרים יחד מעין עמוד מעובה הניצב לכותרת. הפרי כדורי וצהוב, קוטרו כ-2.5 ס"מ.

בתי-גידול ותפוצה

נדיר מאד בערוצים מדבריים במדבר יהודה ואזור ים-המלח. בעבר הירדן גדל גם בדרום הבקעה ובערבה הצפונית.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 5-10 מ"מ.

אחוזי נביטה בינוניים.

זמן להעתקה 4 שבועות.

הערות

■ באזורים קרים רצוי לזרוע על שולחנות חימום לעידוד הנביטה.

חודשי זריעה

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות לא מלוחות.

מרחקי שתילה 40 ס"מ.

תנאי אור אור מסונן במשך כל היום עד שמש מלאה במשך לפחות 5 שעות ביום.

השקיה השקיה סדירה לאורך כל השנה.

אזורים מומלצים לגידול כל החבל המדברי החם.

אזורים להשבה הערבה הצפונית, דרום בקעת הירדן, בקעת ים המלח ומדבר יהודה.

שימושים גנניים ויערניים גינות מדבריות, מטעים מושקים ושולי לימנים.

סיגל תמים *Viola pentadactyla*

משפחת הסיגליים

סימני זיהוי

צמח חד-שנתי זעיר בגובה 5-10 ס"מ, בעל עלים תמימים אליפטיים-מריתיים צרים ומוארכים. בבסיס כל עלה יש שני עלי לוואי הדומים לו בצורתם, אחד ארוך ואחד קצר. הפרחים נישאים על עוקצים ארוכים ומעט כפופים, והם בעלי כותרת בגוון סגול-תכול הקצרה במעט מעלי הגביע. עלה הכותרת התחתון בעל כתם צהוב, ולרוב גם כמה נקודות כהות, עלי הכותרת הצידיים גם הם בעלי נקודה כהה. בחלקו האחורי של הפרח יש דורבן בולט ובו נמצא הצוף. הפרי הלקט קטן הנפתח ל 3 מגורות, חשוב לאסוף את הזרעים לפני שהם מתפזרים.

בתי-גידול ותפוצה

שדות חקלאות מסורתית בחבל הים-תיכוני הגבוה. נדיר מאד בדרום הרי יהודה, מוכר כיום רק באתר יחיד במצפה יאיר.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים השריה בחומצה ג'יברילית (GA) בריכוז 300 ppm למשך 24 שעות.

עומק זריעה 4 מ"מ.

אחוזי נביטה טובים.

זמן להעתקה 3 שבועות.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות.

מרווחי שתילה 5 ס"מ.

תנאי אור אור מסונן כל היום או שמש ישירה במשך לפחות 5 שעות ביום.

השקיה הצמח מסיים את מחזור חייו תוך חודשים מעטים, ויש לדאוג שהקרקע תהיה לחה בתקופה זו.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני ההררי.

אזורים להשבה הרי יהודה.

סתוונית התשבץ *Colchicum feinbruniae*

משפחת הסתוניתיים

סימני זיהוי

צמח בעל פקעת הפורח בסתיו ללא עלים. הפרחים הגדולים פעמוניים, צמודים לקרקע והם בעלי עלי עטיפי אצלניים משובצים במשבצות קטנות בגווני וורוד כהה ובהיר. המאבקים כהים וצבע האבקה עצמה צהוב. העלים מופיעים מאוחר יותר, לאחר הגשמים, והם מעוגלים בקצה.

בית גידול ותפוצה

שטחים עשבוניים, שולי שיחיות ושולי חורש בגולן הצפון מזרחי ומעט בחרמון הנמוך, נדיר.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

אחוזי נביטה גבוהים.

עומק זריעה 10-20 מ"מ.

טיפול מקדים ללא.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים שנתיים.

הערות

- אין להעתיק את הצמחים בשנתיים הראשונות לנביטה כדי לא לפגוע בבצל הצעיר המתפתח.
- פריחה לאחר 3-4 שנים.
- יש לזרוע במקום מואר אך להימנע משמש מלאה בימים חמים.
- לאחר הזריעה יש להשקות ולשמור על קרקע לחה במשך כל העונה עד לקמילת העלים באביב, ולאחר מכן יש לשמור את העציץ יבש ובמקום מוצל עד לחידוש ההשקיה בסתיו הבא.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

חלוקה

הצמח יוצר גושי פקעות אותם ניתן לחלק בקיץ כשהצמחים בתרדמה.

גידול

קרקע מנוקזת, לא חולית ולא מליחה. גדל בהצלחה גם בקרקע בזלתית וגם בטרסה רוסה על גבי גיר.

מרווחי שתילה 20 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך 8 שעות ביום לפחות.

השקיה ניתן לא להשקות כלל, אולם מהסתיו (לא לפני אמצע אוקטובר) ועד לאביב מומלץ להשקות בהפסקות גשמים ארוכות. יש להפסיק את ההשקיה באביב או בסוף האביב כשהעלים מתייבשים לרוב אורכם, ואין להשקות בחודשי הקיץ.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני וחגורת הספר.

אזור להשבה גולן מרכזי וצפוני.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ערוגות, מסלעות, וקרחות ושולי יערות נטועים דלילים.

פעמונית הדורה *Campanula peregrina*

משפחת הפעמוניתיים

סימני זיהוי

צמח רב-שנתי זיפני מאד בעל גבעולים זקופים או נטויים ועלים ששפתם חרוקה (בעלת שינון מעוגל) אורך הגבעולים 30-120 ס"מ. העלים התחתונים בעלי פטוטר ברורה וטרף ביצני-אזמלני, ואילו העליונים קטנים יותר ויושבים. הפרחים ערוכים בקבוצות קטנות בחלקו העליון של הגבעול, לעיתים הקבוצות צפופות ויוצרות מעין שיבולת. הכותרת פעמונית פתוחה, בגוון סגול בהיר-תכול. במרכז הפרח יש עמוד עלי זקוף ולבן המחולק ל-3 אונות מעובות ארוכות, ומתחתיו 5 אבקנים קצרים בעלי אבקה בצבע קרם.

בית גידול ותפוצה

גדות נחלים וערוצים קטנים זורמים בצל חלקי. נדיר מאד ומוכר רק בנחל כזיב, שם האוכלוסיה הקטנה שנעלמה בעבר אוששה בצמחים שגודלו בגן הבוטני בגבעת רם.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 5-10 מ"מ.

אחוזי נביטה גבוהים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 2-3 שבועות.

חודשי זריעה

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

גידול

קרקע מגוון קרקעות לא מלוחות.

מרווחי שתילה 30 ס"מ

תנאי אור אור מסונן כל במשך היום או שמש ישירה במשך לפחות 4 שעות ביום.

השקיה השקיה סדירה לאורך כל השנה.

דישון מומלץ להוסיף דשן בשחרור איטי ל-6 חודשים החל מהסתיו.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזור להשבה ערוצי נחלים זורמים בגליל המערבי.

שימושים גנניים ויערניים גינות ערוגות ומסלעות מושקות, יערות דלילים על מקווי מים.

פרע מחודד *Hypericum tetrapterum*

משפחת הפרעיים

סימני זיהוי

צמח עשבוני רב-שנתי בגובה 40-80 ס"מ היוצר גושים בעזרת שלוחות קצרות בבסיסו. הגבעול בעל ארבע צלעות, והוא נושא עלים נגדיים ביציניים מעוגלים בקצה שבשוליהם יש בלוטות שחורות זעירות. הפרחים בקוטר כ-1.5 ס"מ ערוכים בתפרחת מכבדית צפופה למדי, הם בעלי 5 עלי גביע מחודדים ו-5 עלי כותרת צהובים פרושים לרווחה וארוכים באופן ניכר מעלי הגביע. גם לעלי הגביע וגם לעלי הכותרת יש בלוטות שחורות בשוליהם. הפרי הוא הלקט עם זרעים רבים קטנים.

בתי-גידול ותפוצה

צומח עשבוני יער גדות בשלטון ערבה לבנה בשולי נחלים ומעיינות. נדיר מאד בצפון עמק החולה וצפון הגולן, נכחד בגליל התחתון.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה זריעה שטחית, זקוק לאור לנביטה. מומלץ לכסות במעט וורמיקוליט עדין מסונן. יש לכסות את מגש הזריעה במכסה שקוף לשמירה על הלחות. יש להקפיד לזרוע באופן מרווח מאוד ולהשקות באופן מדוד ולא בעודף, כדי להימנע מפטריות בצוואר השורש. לקבלת נביטות מרווחות ניתן לערבב את הזרעים עם חול קוורץ ואז לזרוע.

אחוזי נביטה גבוהים.

זמן להעתקה חודשיים.

הערה

■ תיתכן נביטה במהלך ההכמנה הקרה במקרר.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

חלוקה

ניתן לחלק צמחים גדולים עם גוש שורשים למספר גושים, תוך הקפדה על כך שבכל גוש יהיו שורשים רבים ככל האפשר ולהימנע מקריעתם. רצוי לקצר את הגבעולים עם העלים בכחצי מאורכם כדי להקטין את מסת העלים ובכך להקטין איבוד מים. אין צורך להשתמש בהורמון השרשה, אולם המרכיב האנטי פטרייתי שבו יכול לסייע במניעת זיהומים. יש למקם את צמחי הבת בשולחן מנוקז ומואר מאוד, אך ללא קרינה ישירה, או עם קרינה ישירה מועטה.

חודשי חלוקה חורף-אביב (לפני התפתחות גבעולי פריחה גבוהים)

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות ולא מנוקזות, לא מליחות ולא חוליות.

מרווחי שתילה 40 ס"מ.

תנאי אור אור מסונן במשך כל היום או שמש ישירה במשך לפחות 5 שעות ביום.

השקיה רובה במשך כל השנה לקבלת קרקע בוצית.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה צפון עמק החולה, צפון הגולן והגליל תחתון.

שימושים גנניים ויערניים גופי מים בפארקים וגינות.

צלען הגליל *Gonocytisus pterocladus*

משפחת הקטניות

סימני זיהוי

שיח ירוק-עד בגובה 1-2.5 מ', בעל גזעים מלבינים וגבעולים שרביטיים ירוקים וזקופים בעלי צלעות בולטות לאורכם (מכאן שם הצמח), ומראהו כמעט רותמי. העלים תלתניים בעלי עלעלים צרים, הם חסרי פטוטר ויושבים בדלילות על הענפים. הפרחים בגודל כ-1 ס"מ, ערוכים באשכולות דלילים בקצות הענפים, הם בעלי גביע צהוב שבסיסו ירוק וכוורת פרפרנית בגוון צהוב עז. הפרי תרמיל קטן, ביצני וקצת מחודד הנפתח וחושף 1-2 זרעים עדשתיים שחורים ומבריקים.

בתי-גידול ותפוצה

חורשים, שיחיות ושולי יערות נטועים בקרקע גירנית, נדיר מאד בגליל העליון המערבי.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 4 שנים.

טיפול מקדים טיפול מקדים "טיפול קטניות" - השריה במים כמעט רותחים למשך 12-24 שעות עד להתנפחות הזרעים. אם הזרעים או חלקם לא התנפחו, יש להשרות את אלו שלא התנפחו במים פושרים חדשים למשך לילה נוסף עד להתנפחות.

עומק זריעה 5-10 מ"מ.

אחוזי נביטה בינוניים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 3 שבועות.

הערות

■ בזרעי קטניות גדולים, ניקוב הזרע בחלקו המרוחק מהעובר, במקום השריה במים חמים, עשוי לגרום לנביטה מהירה יותר ובאחוזים גבוהים יותר. במין זה גודל הזרע גבולי, וכדאי להיעזר באמצעי הגדלה ואמצעי ניקוב עדינים.

■ אם הזרעים ישנים יש לוודא שהם חיוניים ולא נפגעו על ידי מזיקים.

■ כדי למנוע פגיעה בשורשים הצעירים יש להעתיק צמחים ממשפחת הקטניות כבר בשלב הפסיגים, עוד לפני הופעת העלים האמיתיים, כאשר השורש באורך של כ-3 ס"מ.

■ ניתן לזרוע ישירות בשטח לאחר הכשרת הקרקע וניכוש עשביה למניעת תחרות. מומלץ לזרוע באדמה מעומק הקרקע או בקרקע סטרילית כדי ליצור תנאים משופרים לנביטה וגידול. בזריעה ישירה אין להעתיק את הנבטים.

חודשי זריעה

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

גידול

קרקע מגוון קרקעות לא מלוחות.

מרחקי שתילה 50 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 6 שעות ביום.

השקיה השקיה סדירה ומועטה בחודשי הקיץ. לאחר התבססות אין צורך בהשקיה באזורים בהם יש ממוצע משקעים שנתי של 550 מ"מ ומעלה.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני.

אזור להשבה הגליל העליון המערבי.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ים-תיכוניות חסכוניות מים, ערוגות, מסלעות, וטראסות, יערות נטועים לא צפופים ושולי יערות.

צתרה מדברית *Satureja thymbrifolia*

משפחת השפתניים

סימני זיהוי

בן-שיח מסועף לביד-מלבין שגובהו 15-40 ס"מ, ומפיץ ריח נעים כשממוללים אותו. העלים צרים ומעוגלים בקצה, הם נגדיים, וכל זוג ערוך בניצב לזוג שמתחתיו כך שהגבעול מוקף בארבעה טורי עלים בדגם מצליב. הפרחים ערוכים בחיקי העלים העליונים בגבעול, הם בעלי כותרת דו-שפתנית לבנה ששפתה התחתונה עם ניקוד ארגמני, וארבעה אבקנים הבולטים מהכותרת.

בתי-גידול ותפוצה

צומח פזור מדברי בתצורות חתרורים (קירטון חווארי). נדיר מאד ומוכר רק משטח בן תשעה קמ"ר! בצפון מדבר יהודה.

ריבוי

זריעה (ע"פ משתלת בנק הגנים)

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 4 מ"מ.

אחוזי נביטה גבוהים.

זמן להעתקה חודש.

הערה

■ כדאי לנסות הכמנת קור לעידוד הנביטה.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

השרשה

חודשי השרשה אוקטובר נובמבר דצמבר ינואר פברואר

חומר ייחורים ירוקים

אחוזי השרשה גבוהים

שימוש בהורמון השרשה IBA **בריכוז** 0.1-0.3% משפר את איכות

ההשרשה ומפחית זיהומים.

ערפול תדירות נמוכה-בינונית.

זמן להעתקה ראשונה של הייחורים 5 שבועות.

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות, אפשר גם לערבב עם חוואר.

מרווחי שתילה 30 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 7 שעות ביום.

השקיה בתצוגה גננית ולקבלת ייצור זרעים מוגבר יש להשקות בקיץ מעט ובאופן סדיר (פעמיים בשבוע), וללא השקיה בחורף מלבד בהפסקות ארוכות בגשמים. בשיקום נופי ובהשבה לטבע יש להפסיק להשקות בסוף הסתיו השני.

אזורים מומלצים לגידול כל הארץ.

אזור להשבה מדבר יהודה.

שימושים גנניים ויערניים ערוגות ומסלעות..

קלינופודיום מנוצה *Clinopodium vulgare*

משפחת השפתניים

סימני זיהוי

צמח עשבוני רב-שנתי זקוף ומסתעף מבסיסו, שעליו וגבעוליו לבידים, גובהו 20-45 ס"מ. העלים נגדיים ובעלי פטוטרת קצרה, הם ביציים מוארכים ומעט מחודדים. צברי פרחים צפופים, חצי-כדוריים ערוכים בחיקי העלים העליונים, מרוחקים זה מזה. גביעי הפרחים דו שפתניים צינוריים וכפופים מעט, בעלי עורקים בולטים ו-5 שיניים צרות וארוכות. לאורך עורקי ושיני הגביע, וכן החפיות הדקיקות המלוות את הפרחים, יש ריסים בהירים ארוכים המשווים לכל התפרחת מראה אופייני ריסני-נוצתי. הכותרת דו-שפתנית בגוון וורוד ובולטת מן הגביע, שפתה התחתונה בת 3 אונות, המרכזית גדולה מהאחרות. הפרי בן עד 4 פרודות חבויות בגביע.

בית גידול ותפוצה

מעונות חצי מוצלים בחורש ויער, מוכר באתרים בודדים ביער אודם שבצפון הגולן ובחרמון.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

טיפול מקדים ללא.

עומק זריעה 5-10 מ"מ.

אחוזי נביטה גבוהים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 4 שבועות.

הערה

יש להיזהר מעודף מים שעלול לגרום לקריסת הנבטים.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות ולא מלוחות.

מרחקי שתילה 15 ס"מ.

תנאי אור אור מסונן במשך כל היום או שמש ישירה במשך לפחות 5 שעות ביום.

השקיה השקיה סדירה בחודשי האביב והקיץ לקבלת צמחים גדולים מרובי פרחים.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים תיכוני.

אזורים להשבה הגולן והחרמון נמוך.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ערוגות, מסלעות, וקרחות ושולי יערות נטועים.

שום הגלגל *Allium schubertii*

משפחת הנרקיסיים

סימני זיהוי

צמח בעל בצל עמוק וגבעול עבה המלווה בכמה עלים בבסיסו, גובהו 30-60 ס"מ. התפרחת סוכך כדורי גדול מאד ובו עשרות רבות של פרחים ורודים כוכביים. הפרחים נישאים על עוקצים בלתי שווים באורכם המקנים לתפרחת מראה ייחודי הדומה לזיקוקין. לאחר ההתייבשות כל התפרחת ניתקת ומתגלגלת בשטח תוך כדי הפצת הזרעים.

בית גידול ותפוצה

מקומות שטופי שמש, לרוב בקרקעות סחף כבדות בעמקים בשדות בור ושדות חקלאות מסורתית, וכן שטחי צומח עשבוני ויער ספר הררי פתוח. מוכר בכמה עשרות אתרים מהחרמון ועד פלשת, נדיר.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

אחוזי נביטה גבוהים.

עומק זריעה 10-20 מ"מ.

טיפול מקדים ללא.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים שנתיים.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

הערות

- יש לזרוע בעציצים בעומק של לפחות 20 ס"מ משום שהנבט מעמיק שורש בשנה הראשונה.
- אין להעתיק את הצמחים בשנתיים הראשונות לנביטה כדי לא לפגוע בבצל המתפתח.
- הפריחה לאחר 4-5 שנים.
- יש לזרוע במקום מואר אך להימנע משמש מלאה בימים חמים.
- לאחר הזריעה יש להשקות ולשמור על קרקע לחה במשך כל העונה עד לקמילת העלים באביב, ולאחר מכן יש לשמור על התערובת יבשה ובמקום מוצל עד לסתיו הבא.

חלוקה

לא אפשרי כי הבצל כמעט ואינו מתחלק.

גידול

קרקע מגוונת לא חולית ולא מליחה, ניתן גם בקרקע לא מנוקזת.

מרווחי שתילה 15 ס"מ

תנאי אור שמש ישירה במשך 8 שעות ביום לפחות.

השקיה ניתן לא להשקות כלל, אולם מהסתיו (לא לפני אמצע אוקטובר) ועד לאביב מומלץ להשקות בהפסקות גשמים ארוכות. יש להפסיק את ההשקיה בסוף האביב כשהעלים מתייבשים לרוב אורכם, ואין להשקות בחודשי הקיץ.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה עמקי החבל הים-תיכוני, יש להקפיד על מוצא צמחים קרוב לאזור ההשבה.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ערוגות, מסלעות, קרחות ושולי יערות נטועים בקרקעות עמוקות.

שום החורשים *Allium dumetorum*

משפחת הנרקיסיים

סימני זיהוי

צמח בעל בצל לבן כדורי ועמוק, ו-2-4 עלים דמויי סרטים בגוון ירוק בהיר. הגבעול בגובה 25-45 ס"מ, עבה ובראשו תפרחת צפופה במבנה חצי כדורי. הפרחים בעלי שישה עלי עטיף פרושים בגוון ורוד בהיר שצורתם ביצנית-מוארכת.

בית גידול ותפוצה

שולי חורש אלון מצוי במסלע גירני. מין אנדמי לישראל המוכר רק מאתרים ספורים באגן נחל יגור תחתון שבכרמל.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

אחוזי נביטה גבוהים.

עומק זריעה 10-20 מ"מ.

טיפול מקדים ללא.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים שנתיים.

הערות

- אין להעתיק את הצמחים בשנתיים הראשונות לנביטה כדי לא לפגוע בבצל המתפתח.
- הפריחה לאחר 3-4 שנים.
- יש לזרוע במקום מואר אך להימנע משמש מלאה בימים חמים.
- לאחר הזריעה יש להשקות ולשמור על קרקע לחה במשך כל העונה עד לקמילת העלים באביב, ולאחר מכן יש לשמור על התערובת יבשה ובמקום מוצל עד לסתיו הבא.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

חלוקה

לא אפשרי כי הבצל כמעט ואינו מתחלק.

גידול

קרקע כבדה עד מנוקזת, לא חולית ולא מליחה.

מרווחי שתילה 15-20 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך 8 שעות ביום לפחות.

השקיה ניתן לא להשקות כלל, אולם מהסתיו (לא לפני אמצע אוקטובר) ועד לאביב מומלץ להשקות בהפסקות גשמים ארוכות. יש להפסיק את ההשקיה באביב או בסוף האביב כשהעלים מתייבשים לרוב אורכם, ואין להשקות בחודשי הקיץ.

אזור מומלץ לגידול החבל הים-תיכוני.

אזור להשבה אגן נחל יגור שבכרמל.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ערוגות, מסלעות, ויערות, חורשים בדגש קרחות ושוליים.

שזיף הדובדבן *Prunus cerasifera*

משפחת הורדיים

סימני זיהוי

שיח או עץ נמוך וסבוכ בגובה 1.5-3.5 מ', בעל עלים ביצניים משוננים. הפרחים בעלי 5 עלי כותרת בגוון לבן צחור ואבקנים רבים, בניגוד לשזיף הדוב הם מופיעים עם לבלוב העלים ונישאים על עוקצים ארוכים ודקים. הפרי דומה לזית אדום וגדול ובו גלעין גדול. הפירות שלא נאכלו מצטמקים על העץ ואינם נושרים.

בתי-גידול ותפוצה

יער ספר הררי בשילטון אלון חרמוני ברום 1950 מ'. נדיר מאד ומוכר באתר יחיד בחרמון בו נספרו 12 פרטים.

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות.

מרווחי שתילה 3 מטר.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 7 שעות ביום.

השקיה בתצוגה גננית ולקבלת ייצור זרעים מוגבר יש להשקות באופן סדיר חוץ מאשר בתקופות גשומות. בשיקום נופי ובהשבה לטבע יש להפסיק להשקות בסוף הסתיו השני.

אזורים מומלצים לגידול האזור הים-תיכוני הררי.

אזורים להשבה החרמון.

שימושים גנניים ויערניים מסלעות, פארקים ויערות נטועים.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים הכמנה קרה למשך 3 חודשים במצע מעט לח בטמפרטורה של 4°C. יש לאוורר אחת לשבוע.

עומק זריעה 1 ס"מ.

אחוזי נביטה טובים.

זמן להעתקה 5 שבועות.

הערה

יש לנקות את הציפה, ומומלץ לחשוף בזירות את הזרע מתוך קליפת הגלעין הקשה.

חודשי זריעה

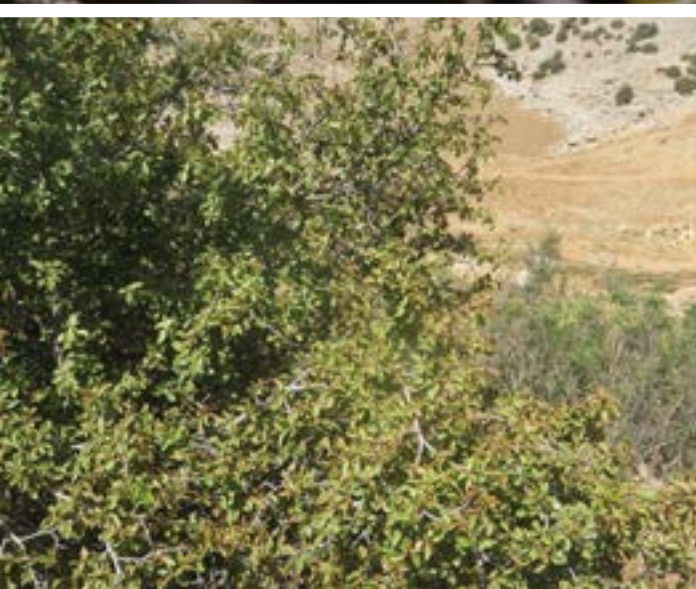
12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

השרשה

יש להשריש ייחורים מעוצים למחצה בסוף האביב ובתחילת הקיץ עם IBA בריכוז 0.3-0.6%

הערה

כדאי לנסות ולהרכיב על כנת שזיף מחלב.

שלחופן עטוי *Anthyllis vulneraria*

משפחת הקטניות

סימני זיהוי

צמח עשבוני רב-שנתי זקוף או שרוע בקוטר 15-30 ס"מ, בעל שעירות רכה. העלים התחתונים פשוטים, והעליונים יותר תלתניים או מנוצים, בעלי עלעל מרכזי ארוך מהשאר. הפרחים פרפרניים בגוון ורוד ארגמני כהה, והם ערוכים בקרקפת הנישאת על עוקץ, מלווה בחפים מאובצנים. גביע הפרח מוארך ומתנפח מעט בשלב הפרי, ובתוכו מבשיל תרמילון חד-זרעי. עם התייבשות הגביעים והפירות שבתוכם, הם ניתקים ומופצים ברוח.

בתי-גידול ותפוצה

בתות, שיחיות ושולי חורש במסלע קירטוני. נדיר מאד בהרי יהודה באזור קריית ארבע, שם ידועות כמה אוכלוסיות בתחום של כ-3 קמ"ר.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד שנתיים.

טיפול מקדים "טיפול קטניות" - השריה במים כמעט רותחים למשך 12-24 שעות, עד להתנפחות הזרעים. אם הזרעים או חלקם לא התנפחו, יש להשרות את אלו שלא התנפחו במים פושרים חדשים למשך לילה נוסף.

עומק זריעה 4 מ"מ.

אחוזי נביטה בינוניים.

זמן להעתקה שבועים וחצי.

הערה

■ כדי למנוע פגיעה בשורשים הצעירים יש להעתיק צמחים ממשפחת הקטניות כבר בשלב הפסיגים, עוד לפני הופעת העלים האמיתיים, כאשר השורש באורך של כ-3 ס"מ או יותר. ניתן גם לזרוע ישירות בשטח לאחר הכשרת הקרקע וניכוש עשביה למניעת תחרות. יש לטמון 2-3 זרעים בכל גומה ואין להעתיק את הנבטים.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מגוון קרקעות מנוקזות.

מרווחי שתילה 20 ס"מ.

תנאי אור שמש ישירה במשך לפחות 6 שעות ביום.

השקיה בתצוגה גננית ולקבלת ייצור זרעים מוגבר יש להשקות באופן סדיר בהפסקות ארוכות בגשמים ועד תחילת הקיץ, כל עוד הצמחים ירוקים. צמחים המושקים בקיץ נרקבים. בשיקום נופי ובהשבה לטבע יש להפסיק להשקות בסוף הסתיו השני.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני ההררי.

אזור להשבה דרום הרי יהודה.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ים-תיכוניות: ערוגות, מסלעות ופארקים, וקרחות ושולי יערות נטועים.

שמשונית הטיפין *Tuberaria guttata*

משפחת הלוטמיים

סימני זיהוי

צמח חד-שנתי קטן ועדין, בגובה 10-25 ס"מ בעל שעירות ממושקת ועלים נגדיים תמימים. בקצה הגבעול נישאים על עוקצים דקיקים כמה פרחים דמויי צלחת בעלי 5 עלי כותרת צהובים. בארץ קיימים שני טיפוסים, האחד בעל פרחים קטנים יותר ונקודה ארגמנית בבסיס כל עלה כותרת, והשני בעל פרחים גדולים יותר וטבעת גדולה בגווני שחור-ארגמני במרכזם (נצפה רק בהר קטע שבחרמון הנמוך). הפרי הלקט קטן ועוקצו נוטה כלפי מטה בזמן ההבשלה.

בית גידול ותפוצה

שקעים מעט לחים בקרקע חמרה בחברת רותם המדבר או אזוביון דגול ובתות סירה קוצנית על גבי אבן חול. נדיר מאד במישור החוף ובהר קטע שבחרמון הנמוך.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 3 שנים.

טיפול מקדים ללא טיפול מקדים.

עומק זריעה 10 מ"מ.

אחוזי נביטה גבוהים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 3-5 שבועות.

חודשי זריעה

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

גידול

קרקע מנוקזת, לא חולית ולא מלוחה.

מרווחי שתילה 10 ס"מ.

תנאי אור שמש מלאה לפחות שש שעות.

אזור מומלץ לגידול כל החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה מישור החוף והר קטע תוך הקפדה על החזרת צמחים שמוצאם באותה גלילה.

שימושים גנניים ויערניים גינות: ערוגות ומסלעות, ושולי יערות נטועים דלילים.

שרעול ארץ-ישראל *Bituminaria palaestina*

משפחת הקטניות

סימני זיהוי

צמח עשבוני רב-שנתי זקוף ומכוסה שיער קצר שגובהו מגיע ל-2 מ' ויותר. העלים תלתניים בעלי עלעלים מחודדים ומורחבים בבסיסם, העלעל המרכזי גדול יותר ונישא על פטוטרת משלו. התפרחות שיבולים קצרות, כמעט קרקפתיות, והן נישאות על עוקצים ארוכים מאד היוצאים בזווית של 45° מחיקי העלים העליונים, שעלעליהם צרים יותר בהשוואה לעלים התחתונים. הפרחים נישאים על עוקצים קצרים היוצאים מחיקי חפים בעלי 2-3 שיניים. הגביעים פעמוניים, בעלי 10 עורקים בולטים ושיניים מחודדות שהן ארוכות מצינור הגביע. הכותרת פרפרנית בגוון תכלת-סגול וארוכה מן הגביע, הפרי הוא תרמילון שאינו נפתח בעל מקור ארוך, ובו זרע אחד.

בית גידול ותפוצה

מעונות לחים, בעיקר מעמקי דן והחולה ועד צפון הכנרת, וכן במפרץ חיפה והגליל העליון המערבי הנמוך. קיימים אתרים בודדים גם בצפון הגולן, הגליל התחתון ודרום השרון.

ריבוי

זריעה

גיל זרעים מומלץ עד 4 שנים.

טיפול מקדים "טיפול קטניות" - השריה במים כמעט רותחים למשך 12-24 שעות עד להתנפחות הזרעים. אם הזרעים או חלקם לא התנפחו, יש להשרות את אלו שלא התנפחו במים פושרים חדשים למשך לילה נוסף עד להתנפחותם.

עומק זריעה 5-10 מ"מ.

אחוזי נביטה בינוניים.

זמן להעתקה ראשונה של הנבטים 3 שבועות.

הערות

■ בזרעי קטניות גדולים, ניקוב הזרע בחלקו המרוחק מהעובר, במקום השריה במים חמים, עשוי לגרום לנביטה מהירה יותר ובאחוזים גבוהים יותר. במין זה גודל הזרע גבולי, וכדאי להיעזר באמצעי הגדלה ואמצעי ניקוב עדינים.

■ אם הזרעים ישנים יש לוודא שהם חיוניים ולא נפגעו על ידי מזיקים. כדי למנוע פגיעה בשורשים הצעירים יש להעתיק צמחים ממשפחת הקטניות כבר בשלב הפסיגים, עוד לפני הופעת העלים האמיתיים, כאשר השורש באורך של כ-3 ס"מ.

■ ניתן לזרוע ישירות בשטח לאחר הכשרת הקרקע וניכוש עשביה למניעת תחרות. מומלץ לזרוע באדמה מעומק

■ הקרקע או בקרקע סטרילית כדי ליצור תנאים משופרים לנביטה וגידול. בזריעה ישירה אין להעתיק את הנבטים.

חודשי זריעה

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

גידול

קרקע מגוון קרקעות לא מלוחות. לא חייב ניקוז.

מרחקי שתילה 50 ס"מ

תנאי אור אור מסונן במשך כל היום, או שמש ישירה במשך לפחות 5 שעות ביום.

השקיה מרובה במשך כל השנה. הצמח משגשג בקרקע בוצית.

אזורים מומלצים לגידול החבל הים-תיכוני.

אזורים להשבה עמק החולה, מורדות החרמון וצפון הגולן, הגליל העליון המערבי, הגליל התחתון, עמק עכו ומישור החוף. יש להקפיד על השבה של צמחים שמוצאם באותו האזור.

שימושים גנניים ויערניים גופי מים ושוליהם בגינות ופארקים.

צמחים בסכנה בישראל - המדריך לריבוי לגידול

בישראל הקטנה והצפופה שטחי הטבע מצטמצמים וצמחים רבים נעלמים. במצב זה יש חשיבות להצלת צמחים הן בבתי גידולם והן מחוצה להם. בספר זה מוצגים 50 מינים נבחרים מתוך מאות שנחקרו. אלה הם מינים בסכנת הכחדה בישראל או בחלק ממנה. כל המינים נחקרו לאורך שנים בגן הבוטני בגבעת רם בגנים בוטניים נוספים, במשתלות הקרן הקימת לישראל ובגני מקלט.

הספר כולל המלצות לריבוי וגידול, רובן מקוריות ולא מוכרות. בספר המלצות לאזורים לגידול הצמחים ולאזורים להשבתם לטבע. חלק מהצמחים בספר מתאימים לשימוש גנני, יערני או לשיקום נופי. רוב המינים בספר הם צמחים מוגנים, אין לרבותם ללא הדרכה ותיאום ואישור מרשות הטבע והגנים. הספר כולל צילומים מרהיבים ומקוריים של הצמחים בכל שלבי הגידול שלהם.

כתיבת הספר **צמחים בסכנה בישראל - המדריך לריבוי לגידול** התאפשרה הודות לשיתוף פעולה בין הגן הבוטני האוניברסיטאי - ירושלים והקרן הקימת לישראל.

